

# DONELAIČIO ŽEMĖ

Leidžia Kristijono  
Donelaičio draugija  
Leidžiamas nuo 1992 m.

2023 m.  
birželis  
Nr. 2 (243)



9 772424 509001

Kaina 2 Eur

# Turinys

## AKTUALIJOS

Turinga Mažosios Lietuvos draugijos ir fondo vadovo kun. Valdo Aušros viešnage Lietuvoje .....	3
Jau greitai Klaipėdos sukilimo vado Jono Budrio ir jo žmonos palaikai sugrįš į Lietuvą .....	4
Senoliai vadino Klaipėda ... Ginkime lietuviškus vietovardžius .....	6
Svarbus susirinkimas Klaipėdoje .....	8
Aktorius Vladas Baranauskas: “Pats sau pavydėdavau, kad galiu Karaliaučiuje skaityti Donelaičio eiles” .....	9
Kultūros paveldo sąvade – ir Mažosios Lietuvos vertybės.....	12
Donelaičiui ir Mažajai Lietuvai .....	13
Lietuvos raštijos pradininkus kūrėja įamžino gobelenuose .....	15

## SUKAKTYS

Minėtos Martyno Mažvydo mirties 460-osios metinės .....	16
Paminėtas Mažosios Lietuvos rezistencijos sąjūdžio įkūrimo 70-metis.....	18
Prisimintas Martynas Jankus.....	19
Lietuvos vokietis, Klaipėdos krašto sukilimo dalyvis Jurgis Hesas ....	20

## KARALIAUČIAUS KRAŠTAS

Ar Kaliningrado pavadinimo jau nebevertosime? .....	21
Tilžės lietuviai keliavo į Šilutės kraštą .....	23

## NAUJOS KNYGOS

Dar pluoštelis minčių apie Kristijoną Donelaitį.....	24
Naujai išleista ir Klaipėdoje pristatyta Vydūno knyga „KALĖJIMAS – LAISVĖJIMAS“ .....	26

## NETEKTYS

Netekome Mažosios Lietuvos bėčiulio, kraštotyrininko Albino Vaičiūno .....	27
--	----

*Pirmajame viršelyje – aktorius, skaitovas Vladas Baranauskas. Praėjusiais metais minint Mažosios Lietuvos Tautinės tarybos (Tilžės) Akto pasirašymo sutartį Vilniuje už ilgametį Kristijono Donelaičio atminties ir gimtosios aplinkos puoselėjimą, vaidmenis teatre, literatūrines programas pagal Kristijono Donelaičio kūrybą ir jo epochos laiką, prasmingą jaunimo ugdymą jis apdovanotas K. Donelaičio medaliu „Širdings bro-lau“. (Algio Vaškevičiaus nuotrauka).*

*Ketvirtajame viršelyje – tautodailininkės Irenos Piliutytės parodoje Kaune „Vakar, šiandien ir visada... Lietuvos kultūros veikėjų – raštijos pradininkų, knygnešių, Lietuvos prezidentų portretai“ pristatytas gobelene išaustas Kristijono Donelaičio portretas. Garsi ir žinoma tekstilinė I. Piliutytė kruopščiai naudė gobelenuose iškiliausių Lietuvos raštijos bei literatūros pradininkų ir vystytojų, knygnešių portretus, kurie pasakoja Mažosios Lietuvos ir gimtosios kalbos rašto istoriją. (Algio Vaškevičiaus nuotrauka).*

## Leidžia:

### Kristijono Donelaičio draugija

Vasario 16-osios g. 4–11,  
LT-68300 Marijampolė  
www.donelaitis.info  
draugija@donelaitis.info

## Redaguoja:

Algis Vaškevičius – redaktorius,  
Gintaras Skamaročius –  
K. Donelaičio draugijos  
pirmininkas,  
Remigijus Svilius – techninis  
redaktorius

## „Donelaičio žemės“ redkolegija:

G. Skamaročius (pirmininkas),  
N. Kitkauskas, V. Gocentas,  
V. Juraitis, Dž. Maskuliūnienė,  
A. Matulevičius, R. Senapėdis,  
V. Šilas

Spausdino BĮ „Baltijos kopija“  
spaustuvė,  
Kareivių g. 13B, Vilnius

Rankraštis pasirašytas spaudai  
2023-06-30

Rankraščiai taisomi ir trumpinami  
redakcijos nuožiūra.  
Redakcijos nuomonė nebūtinai  
sutampa su autorių nuomone

ISSN 2424–5097

Tiražas – 700 egz.

K. Donelaičio draugijos sąskaita:  
LT917044060001135106

## Projektą remia:





# Turininga Mažosios Lietuvos draugijos ir fondo vadovo kun. Valdo Aušros viešnagė Lietuvoje

Birželio 30-ąją Nidoje, Eduardo Jonušo namuose surengtas šiuo metu Lietuvoje viešinio Mažosios Lietuvos fondo ir draugijos Čikagoje vadovo, kunigo ir poeto Valdo Aušros kūrybos vakaras, kuris sulaukė nemažo susidomėjimo. Vakarą vedė poetė ir dailininkė Daiva Molytė-Lukauskienė, šiemet gegužės pradžioje Lietuvos rašytojų draugijos kvietimu kartu su Nijole Kepeniene viešėjusi Čikagoje ir ten nemažai bendravusi su kunigu V. Aušra.

Tai buvo jau antrasis viešnagės Lietuvoje metu surengtas kun. V. Aušros kūrybos pristatymas. „Aš visada su didžiuliu džiaugsmu grįžtu į gimtinę. Atrodo, laiko čia praleisiu nemažai, bet jis labai suplanuotas, nes laukia daug įvairių susitikimų, renginių. Smagu, kad ir mano gimtojoje Klaipėdoje birželio 19 dieną Imanuelio Kanto viešojoje bibliotekoje vykęs kūrybos vakaras sulaukė tikrai didelio susidomėjimo, žmonės vos tilpo į salę, jie sėdėjo ir ant laiptų, reikėjo ir papildomų kėdžių. Vadinasi, mane prisimena, domisi mano kūryba“, – džiaugėsi svečias.

Šiame renginyje bibliotekoje kartu su autoriumi dalyvavo ir Lietuvos rašytojų sąjungos Klaipėdos krašto skyriaus pirmininkė N. Kepeniene bei kiti šios sąjungos nariai. Muzikos kūrinius jame atliko Klaipėdos Jeronimo Kačinsko muzikos mokyklos mokinės Rugilė Jankauskaitė ir Luknė Avilovaitė, akompanavo Justė Šilaitė, skambėjo ir tautinės dainos.

V. Aušra yra Lietuvos rašytojų sąjungos narys, išleido knygas „Kelionė, arba žodžiai ir vaizdai“ (2016, 2017); eilėraščių rinktinę vaikams „Kokios avys skraido:



*Po sutarties pasirašymo su Klaipėdos universiteto rektoriumi Artūru Razbadausku.*

linksmos draugų istorijos“ (2019), leidinį „paKVIETIMAS... ateik, o Viešpatie, į mano rojų...“ (2019), pernai pasirodė eilėraščių knygos „Kas buvo užrašyta vakar“ bei „Chronos ir Kairos: eilėraščiai ir apmąstymai“ (2022). Šiemet išleista JAV lietuvių poezijos pavasario dalyvių rinktinė „Kadagių uogos“, kurioje spausdinama ir V. Aušros kūryba.

Kai svečio iš Čikagos paklausėme, ar jau yra planų būsimai knygai, V. Aušra sakė, kad planų ne tik yra – ta nauja knyga jau yra sukurta, bet tai ne eilėraščių knyga, o bus lengvas ir nuotaikingas leidinys su iliustracijomis apie katinus ir namus.

Šįkart V. Aušros viešnagė gimtinėje tęsiasi kelias savaites – kunigas dalyvavo susitikimuose su

savo knygų skaitytojais, taip pat jis susitiko su Klaipėdos universiteto vadovais ir su šiuo universitetu pasirašė naują bendradarbiavimo sutartį. V. Aušra birželio 17-ąją dalyvavo ir evangelikų liuteronų bažnyčios sinode, liepos 6-ąją su viso pasaulio lietuviais jis giedos Lietuvos himną, o liepos 9-ąją laukia giminės susitikimas ir jo mamos mirties metinių paminėjimas.

Vienas iš svarbių jo apsilankymo Lietuvoje ir gimtojoje Klaipėdoje tikslų buvo atnaujinti ryšius su Klaipėdos universitetu. Kai draugijos ir fondo pirmininkas Klaipėdoje viešėjo šiemet sausį ir dalyvavo jubiliejiniuose Klaipėdos krašto susijungimo su Lietuva renginiuose, jis susitiko ir su Klaipėdos universiteto socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto dekanu prof. dr. Rimantu Balsiu.

Dekanas priminė, kad anksčiau universitetas ir Mažosios Lietuvos fondas turėjo bendradarbiavimo sutartį, kurios iniciatorė buvo šviesaus atminimo universiteto Senato pirmininkė, profesorė, kalbininkė Audronė Kaukienė. Ta sutartis leido paremti ir studentus, bet pastaraisiais metais bendradarbiavimas

buvo nutrūkęs ir siūlyta jį atnaujinti.

“Ankstesniais metais mūsų fondas turėdavo daugiau lėšų ir mes galėdavome gabiems studentams už jų darbus Mažosios Lietuvos tematika paskirti ir 500 dolerių premiją, o tada tai buvo tikrai nemaži pinigai.

Dabar tokių pinigų jau negalėtume skirti, bet, manau, kokius 200 dolerių galėtume skirti. Norime bei siekiama skirti Martyno Rėzos vardo premiją už baigiamuosius studentų mokslinius darbus, kuriuose analizuojama Mažosios Lietuvos ir Tvankstos specifinė problematika ir tematika: lietuvių ir prūsų kalba, literatūra, kultūra, istorija, mitologija ir religija. Mokslininkus, dirbančius šioje srityje, ketinama skatinti Vydūno vardo premija”, – sakė V. Aušra.

Pasak jo, svarbu, kad būtų ieškoma galimybių ir išleisti tuos mokslinius darbus, taip pat sutartis leis universitetui atsiųsti žmones moksliniam tiriamajam darbui į Ameriką ir šis procesas gerokai palengvės.

**Algis Vaškevičius**

## Jau greitai jo žmonos



**Klaipėdos sukilimo vadas J. Budrys.**

Skaitytojus jau anksčiau informavome, kad dar šiais metais į Lietuvą iš Jungtinių Amerikos Valstijų, Čikagos turėtų sugrįžti Klaipėdos sukilimo vado Jono Budrio ir jo žmonos palaikai. Planuojama, kad tai įvyks rugsėjo mėnesį.

Apie būtinumą sugrąžinti palaikus kalbama jau seniai, dar pernai teigta, kad palaikai negrįš, bet, įsikūšus Lietuvos užsienio reikalų ministerijai ir didelėmis visuomenininkų pastangomis šiemet, kai minimos Klaipėdos sukilimo 100-osios metinės, jo vado J. Budrio paskutinė valia pagaliau bus įvykdyta.

Neseniai Lietuvos premjerės Ingridos Šimonytės potvarkiu buvo sudaryta darbo grupė (laidojimo komisija) šiam klausimui įgyvendinti. Joje – 14 asmenų, komisijai vadovauja Vyriausybės kanclerio pirmasis pavaduotojas Rolandas Kriščiūnas, anksčiau dirbęs Lietuvos ambasadoriumi JAV. Komisijoje – Užsienio reikalų, Kultūros, Finansų, Krašto apsaugos ministerijų atstovai, taip pat Klaipėdos vicemeras Arvydas



**Susitikti su kraštiečiu I. Kanto bibliotekoje rinkosi klaipėdiečiai.**

*Asmeninio archyvo nuotraukos*



# Klaipėdos sukilimo vado Jono Budrio ir palaikai sugriš į Lietuvą

Cesiulis, Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus direktorius Jonas Genys ir kiti asmenys.

Klaipėdos sukilimo vadas, tarpukario Lietuvos kontržvalgybininkas ir diplomatas Jonas Polovinskas-Budrys 1964 metais atgulė Tautinėse lietuvių kapinėse Čikagoje, bet jo valia buvo būti palaidotam būtent Klaipėdoje.

Pirmoji sovietinė Lietuvos okupacija Budrių šeimą užklupo Jungtinėse Valstijose, kur nuo 1936 m. J. Polovinskas-Budrys dirbo Lietuvos generaliniu konsulu ir beveik iki mirties atstovavo nepriklausomai Lietuvos vyriausybei tremtyje, nuolat viešai reikšdamas savo antisovietinę poziciją. Tad sovietų sistemai tai buvo labai nepalanki figūra, tuo metu net jo pavardė čia buvo tabu.

Apie jo palaikų perlaidojimą Klaipėdoje ne kartą yra kalbėjęs Lietuvos šaulių sąjungos išėjimoje Centro valdybos narys Ernestas Lukoševičius. “Labai džiaugiuosi, kad pagaliau tai įvyks, nes teko įdėti nemažai pastangų, kad J. Budrio valia būtų įvykdyta. Taip pat labai svarbu, kad kartu grįžta ir jo žmonos Reginos Kašubaitės-Budrienės, kuri buvo Lietuvos slaptųjų tarnybų kontržvalgybos skyriaus bendradarbė palaikai”, – teigė jis.

“Donelaičio žemės” žurnale jau rašėme, kad E. Lukoševičius perdavė Klaipėdai ypatingą dovaną – ant trijų lapų kaip spėjama XX amžiaus trečiajame dešimtmety-



Prie J. Budrio ir jo žmonos kapo šiemet sausio mėnesį Amerikos lietuviai surengė Klaipėdos krašto susijungimo su Lietuva 100-ųjų metinių paminėjimą.

je JAV atspausdintą ir jo lietuvių evangelikų liuteronų Tėviškės bažnyčioje surastą J. Budriui parašyto maršo partitūrą.

Šiemet Čikagoje minint Klaipėdos sukilimo 100-metį “Tėviškės” lietuvių evangelikų liuteronų bažnyčioje buvo pagerbta iš Kintų kilusi JAV lietuvių Gerda Gružienė, savo namuose netikėtai atradusi užrašytą maršą “Valio, Klaipėda”, skirtą J. Budriui.

Būta planų, kad į Lietuvą turėtų būti išsiųstas ir pats antkapinis Budrių šeimos paminklas, siūlyta ir finansuoti jo perkėlimą, bet vėliau po įvairių diskusijų ir raštų to atsisakyta – paminklas liks, kur dabar yra, tą paliudijo ir komisijos pirmininkas R. Kriščiūnas, nors palaikai bus perkelti į Lietuvą. Panašiai atsitiko ir su Lietuvos prezidento Kazio Griniaus palaikais, kai jie sugrižo į gimtinę, o paminklas perkeltas nebuvo.



Budrių šeimos kapas Čikagoje.

*Ernesto Lukoševičiaus nuotraukos*

**Algis Vaškevičius**

# Senoliai vadino Klaipėda ... Ginkime lietuviškus vietovardžius

Lietuviški vietovardžiai yra dalis lietuvių (Lietuvos) kultūros paveldo, taip pat ir esantys Mažosioje Lietuvoje. Viešojoje erdvėje pastaruoju metu yra suaktyvėjusios Lietuvos ir kaimyninių šalių valdžios institucijų, politikų nuostatos oficialiai vartoti savo šalies valstybinei kalbai deramus vietovardžius, tarp jų ir Karaliaučiaus pavadinimą.

Kovoiant dėl Karaliaučiaus krašte esančių lietuviškų pavadinimų, buvau sukrėstas dėl gausios nepagarbos lietuviškiems pavadinimams ir valstybingumui čia pat, Lietuvos valstybinėse institucijose.

Šį kartą – apie “memelevimus”. Atrodytų, tarsi nėra ko ir rašyti, nes Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (VLKK) tinklalapyje, VLKK Konsultacijų banke (<https://vlkk.lt/konsultacijos/10237-memelis-memel-klaipeda>) rašoma: “Vokiečių kalboje tradicinio vietovardžio *Memel* sulietuvinta forma *Mėmelis* (...), tačiau atkreiptinas dėmesys, kad lietuvių kalboje vartotinas oficialus lietuviškas vietos vardas **Klaipėda**. Dabartinėje vokiečių kalboje forma *Memel* taip pat **nebevartojama**, nebent kalbant apie tam tikrą istorinį laikotarpį arba laisvuosiuose stiliuose (pabrėžiamame – nebent vokiečių kalboje DŽ).

Priminsime, dar 1422 m. Vytauto Didžiojo su Kryžiuočių ordinu ir kitais lotynų kalba pasirašytoje Melno taikos sutartyje taip pat pabrėžiama, kad šis miestas senolių vadinamas Klaipėda. Taigi išsilavinusiems, Lietuvos valstybę kuriantiems, jos teisės aktus, nacionalinio saugumo interesus, lietuvių tautybę gerbiantiems žmonėms viskas turėtų būti aišku. Nežinan-

tiems turime patarti, perspėti, o vengiančius tai daryti turime mažų mažiausiai viešinti, iš valdininkų – reikalauti asmeninės atsakomybės.

Štai Lietuvos nacionalinis dailės muziejus (LNDM), vadovaujamas generalinio direktoriaus Arūno Gelūno, parengė ir į savo filialo parodą Palangoje “Gintaras iš gelmių” viešai platino kvietimą, kurio tekste lietuvių kalboje vartotas “mėmelio” pavadinimas. Pirmiausiai situaciją bandžiau išsiaiškinti žodinio pokalbio metu, tikėjau, kad parodos organizatoriai suklydo ir Klaipėdos okupacinį pavadinimą pavartojo netyčia. Tikėjau, kad tekstas bent internete bus pataisytas bent jau parodos išvakarėse, nes taip nurodo ir VLKK paminėtas išaiškinimas.

Supratau, kad taip darbuotojams yra nurodyta, t.y. situacija yra rimtesnė, nes nesuvokimą ir nepagarbą lietuviškam paveldui (ar tik?) demonstruoja valstybinės kultūros biudžetinės institucijos, jų vadovai.

Dar pavojingiau yra tai, kad vienos kultūros biudžetinės įstaigos nederamą elgesį pabandė ginti ir pateisinti kita kultūros biudžetinė įstaiga, nors ji pati turi saugoti ir ginti lietuvių kalbą, stabdyti jos darymą. 2023 m. gegužės mėnesį dėl šios situacijos Kristijono Donelaičio draugijos vardu kreipiausi į LNDM gen. direktorių A. Gelūną, VLKK (pirmininkė dr. Violeta Meilūnaitė) bei Valstybinę kalbos inspekciją / VKI (viršininkas Audrius Valotka).

Visų paprašiau raštu atsakyti į klausimus, kaip vertinti Lietuvos biudžetines įstaigas, kurios nesaugo ir/ar darto lietuvių kultūrinį paveldą (vietovardžiai, vandenvar-

džiai, ...), kaip suprasti kai kurių Lietuvos biudžetinių bei savivaldos įstaigų nusistatymą Lietuvos, tarp jų Mažosios Lietuvos vietovardžius lietuvių kalbos tekstuose rašant “vokiškosiomis” formomis (pvz., sakiny: “XIX a. antroje pusėje pramoninės gavybos pradininkai, Mėmelio (dabar – Klaipėda) verslininkai ... “)? Taip pat klausiau, kada yra teisinga ir/ar leistina lietuvių kalbos tekste miesto pavadinimą oficialiai rašyti Klaipėda, o kada “Mėmel”? Jeigu tokie atvejai nesiderina su derama lietuvių (Lietuvos) kultūros paveldo apsauga, prašiau parašyti, kokių priemonių bus imtasi, kad Lietuvos biudžetinių bei savivaldos įstaigų viešuose tekstuose būtų pataisyta ir ateityje nesikartotų?

LNDM ir VLKK pirmiausiai bandė atsakyti pateikdami eilinių tarnautojų nuomonę, bet, vėliau sutiko savo įstaigų pozicijas patvirtinti institucijų vadovų parašais, t.y. patvirtinti, kad tai yra jų nuostatos. LNDM rašte nurodoma, kad po mūsų kreipimosi, muziejus „reaguodamas į Jūsų prašymą pateikti VLKK išaiškinimą ...“, kreipėsi į VLKK per jų elektroninių užklausų paskyrą „VLKK Konsultacijos“, prašydami paaiškinti: „Ar ... rašant apie XIX a. Klaipėdą, nėra draudžiama vartoti ir sulietuvinto Klaipėdos pavadinimo „Mėmelis“?“. Paklausime buvo nurodyta, kad jis yra tiesiogiai susijęs su LNDM organizuojama paroda.

Pirmiausia - mes į LNDM kreipėmės prašydami muziejaus, o ne VLKK nuomonės (nuostatų) pavadinimo vartojimo atveju bei kitais aukščiau paminėtais klausimais. LNDM gen. direktorius A. Gelūnas raštą pasirašė, bet jame į mūsų klausimus neatsakė.



Neaišku, kokiais būdais muziejus gavo VLKK darbuotojo („Konsultacijų banko“) atsakymą, atgaline data bandant pateisinti muziejaus netinkamą elgesį vartoti mėmelio vardą, prieštaraujanti aukščiau išdėstyti pačios VLKK nuostatai lietuvių kalboje vartoti tik Klaipėdos vardą.

VLKK darbuotojas, atsakingas už atsakymų pateikimus į paklausimus šioje paskyroje (VLKK Konsultacijų banke), tikėtina, suderinęs nuostatas su įstaigos ar savo padalinio vadove/u, muziejui parašė: „Taip, kai kalbama apie tą laikotarpį, kai oficialus miesto pavadinimas buvo Mėmelis, jis galima vartoti“.

Nėra žodžių nei apie lietuvių kalbos gramatiką, nei apie neatšakingumą nesilaikyti savo pačių įstaigos anksčiau išdėstytų nuostatų „Konsultacijų banke“ vartoti tik lietuviškų formų pavadinimą Klaipėda.

VLKK rašte-atsakyme mums jaučiami vidiniai prieštaravimai tarp to, kas anksčiau buvo viešai pateikta VLKK Konsultacijų banke ir to, kas dabar - „tarpininkauta“ bandančiam išsisukti muziejui.

Nors VLKK atsakyme vienoje eilutėje rašoma, kad „Lietuvių kalboje vartotinas oficialus lietuviškas miesto vardas Klaipėda“, kitose vėl rašomas absurdiškas siūlymas derintis prie okupacijų laikotarpių. Atseit, „vietovardis Mėmelis tinkamas vartoti kalbant arba rašant apie atitinkamą istorinį laikotarpį. Istoriniai šaltiniai liudija, kad Klaipėdos miestas vadintas Mėmeliu nuo 1252 m. iki 1923 m. ir nuo 1939 m. iki 1945 m. ..., o nuo 1945-ųjų - tik lietuviškas pavadinimas Klaipėda“.

Valstybinės kalbos inspekcijos atsakymas (kopija pateikta ir VLKK-ai) mums - taip pat ir jūsų vertinimui. Ji rašo: „Kalbos inspekcija neturi galios spręsti dėl

vietovardžių taisyklingumo, ji tik prižiūri VLKK nutarimų vykdymą. Dėl Mėmelio ir Klaipėdos vartojimo: Mėmelis vartotinas istoriniame kontekste, ...“.

Taip ir norisi paklausti, skaitė VKI atstovai VLKK nuostatas „Konsultacijų banke“ ar atsakymą rašė jau atsižvelgdami į muziejaus situaciją. VKI prižiūri VLKK nutarimų vykdymą, bet pati rašo, kad Klaipėdą galima vadinti mėmeliu ... lietuvių kalboje!

Ir dar. VKI rašo, kad yra pateikusi kelis privalomuosius nurodymus naikinti neteisėtus (sulenkinčius) vietovardžius Rytų Lietuvoje. Sveikiname, bet kodėl to paties nedarote suvokietintų vietovardžių vartojimo atvejams Klaipėdoje?

Pirma – VLKK ir VKI pačios savo viduje privalo būti brandžiomis ir nuosekliomis, nedaryti nuolaidų net ir tuo atveju, jeigu pagalbos pridengti prašytų buvęs kultūros ministras, ar jo komandos žmonės. Antra, negi VLKK negalėjo muziejui nurodyti bent jau muziejaus tinklalapyje parodos tekste pakeisti miesto pavadinimo į lietuvišką „Klaipėda“? Negi negalėjo patarti dar kartą skaityti tai, kas privaloma ir jau yra parašyta VLKK Konsultacijų banke, tam, kad aplaidumo ir žeminimų būtų išvengta ateityje?

Trečia – priminsime kai kuriems kalbininkams ir muziejiniams, jog visi nuo XIX a. lietuviški Mažosios Lietuvos ir Lietuvos laikraščiai bei žurnalai šį miestą vadino Klaipėdos vardu, tarp jų ir 1913 m. Tilžėje pradėtas leisti „Prūsų Lietuvos savaitraštis“, rašęs apie būsimą Lietuvą ir priemonės jos kūrimui. Prieš šimtą ir daugiau metų mūsų šviesuoliai ne tik Kaune, Vilniuje, Seinuose, bet ir Tilžėje, Klaipėdoje lietuviškoje spaudoje kovojo ir pavadinimus Klaipėda, Tilžė, ... rašė lietuviškai.

Tarpukario Lietuva su nacistine Vokietija pasirašė sutartis lietuvių ir vokiečių kalbomis. Lietuvių kalbos variante visi miestų ir upių pavadinimai rašyti lietuviškomis formomis, tarp jų ir Klaipėda. Ar suvokiame situaciją, kad 2023 m. Lietuvos valstybinės kultūros įstaigos juos rašo vokiškomis formomis? To net sovietmečiu nebuvo, tad kur link einama?

Ši situacija rodo tai, ko labiausiai bijau, nes tai nėra vien tik vienos darbuotojos ar vienos įstaigos ar vieno/s vadovo/ės nuomonė ar atvejis. Tai Lietuvos valstybinę struktūrą vis labiau apimanti nekompetencijos, prisitaikėliško pozicija, kuri tampa pavojinga lietuvių kultūros ir valstybės interesams.

Pasaulis pilnas pamokų, kurios rodo tokių atvejų - pavadinimų svarbą, jie lemia kraštų ir valstybių ateitį, problemų išvengimo prevenciją. Paminėsiu tik vieną – Graikijoje yra 3 regionai, turintys sąsajas su Makedonijos vardu (Rytinė, Pietinė ir Vakarinė Makedonijos regionai). Ši šalis vetavo dabartinės Šiaurės Makedonijos stojimą į Europos Sąjungą, kol šalis neatsisakė ketinimo vadintis vien tik „Makedonijos“ vardu. Taip graikai ir Graikija išsaugojo savo tautos ir valstybės vertybes, apsaugojo nuo teritorinių pretenzijų ateityje.

Labai kviečiu paminėtas bei kitas valstybės ir savivaldybių institucijas suvokti savo pareigas, vardus ir pavadinimus rašyti atsakingai – lietuviškomis formomis. Visuomenę ir politikus kviesčiau būti dėmesingais bei viešinti aplaidumo ir nelojalumo atvejus, o turinčius pareigas – tokius atvejus įvertinti atitinkamais sprendimais.

**Gintaras Skamaročius,**  
 Kristijono Donelaičio  
 draugijos pirmininkas

# Svarbus susirinkimas Klaipėdoje

Mažosios Lietuvos reikalų tarybos (MLRT) Klaipėdos krašto skyrius balandžio pradžioje Klaipėdoje sušaukė ataskaitinį-rinkiminį susirinkimą. Vasario 10 d. netikėtai mirus ilgamečiam skyriaus pirmininkui Petriui Šmitui (1941–2023), jo pareigas pastaruoju laikotarpiu ėjo pirmasis pavaduotojas Algimantas Švanys.

Skyriaus susirinkime dalyvavo MLRT garbės pirmininkas Vytautas Šilas ir naujasis pirmininkas Kęstutis Pulokas. Svečiai iš Vilniaus apžiūrėjo skyriaus patalpas bei nuo 2012 m. čia laikomą MLRT archyvinę medžiagą. Ji būtų verta ne tik MLRT, bet ir kitų krašto tyrinėtojų, žurnalistų dėmesio. Būstinėje galėtų vykti daugiau susitikimų su Mažosios Lietuvos paveldui ir ateičiai neabejingais žmonėmis.



Patalpas apžiūri MLRT garbės pirmininkas Vytautas Šilas.

Išklausius laikinai pirmininko pareigas einančio Algimanto Švanio ir išdininkės Elenos Po-

vilaitienės ataskaitas bei Adomo Skiezgelo parengtą iliustruotą apžvalgą, buvo aptarti svarbiausi skyriaus veiklos klausimai. Naujuoju MLRT Klaipėdos krašto skyriaus pirmininku išrinktas Algimantas Švanys, jo pavaduotoju – Benas Volodzka. Po trumpų diskusijų suformuota skyriaus valdyba, šią kadenciją joje darbuosis septyni nariai. Valdybos posėdžiuose su patarimojo balsu teise gali dalyvauti ir kiti MLRT nariai.

MLRT Klaipėdos krašto skyriaus naujoji valdyba nuosekliai tęs ankstesniosios kolegijos darbus – toliau rūpinsis Mažosios Lietuvos tautinio judėjimo veikėjų atminimo įamžinimu, sieks aktyviau įsitraukti į Klaipėdos krašto paveldo išsaugojimą regioniniu mastu, visuomenei kryptingai primins nepaįstai primirštamą Mažosios Lietuvos vardą.



Susirinkimo dalyviai išiamžino bendroje nuotraukoje.

Kęstučio Puloko nuotraukos

**MLRT informacija**



# Aktorius Vladas Baranauskas:

*Praėjusiais metais minint netikėtai atsiradusio Tilžės Akto pasirašymo sukaktį Vilniuje tradiciškai įteikti K. Donelaičio medaliai „Širdings brolau“. Už ilgametį Kristijono Donelaičio atminties ir gimtosios aplinkos puoselėjimą, vaidmenis teatre, literatūrines programas pagal Kristijono Donelaičio kūrybą ir jo epochos laiką, prasmingą jaunimo ugdymą medaliu buvo apdovanotas aktorius Vladas Baranauskas. Jis maloniai sutiko atsakyti į mūsų klausimus.*

– Esate aktorius, pernai paminėjęs gražią 75-erių metų sukaktį ir per beveik 53-erius kūrybinės veiklos metus Valstybiniame Šiaulių dramos teatre sukūrėte per 100 vaidmenų. Kas jums yra teatras, kokie patys ryškiausi prisiminimai iš tų metų teatre?

– Teatras...teatras... Jis surišo mus, ką tik baigusius Vilniaus konservatoriją, pakuline virve, o tuometis Šiaulių teatro vyriausiasis režisierius Mamertas Karklelis per visą Gedimino prospektą Vilniuje tarsi tempė mus. Visas kursas gavome paskyrimą į Šiaulių teatrą: Gediminas Girdvainis, Gintautas Ūzas, Vaiva Mainelytė, Pranas Piaulokas, kiti. Miestas ir teatro žmonės žiūrėjo išpūtę akis į mus, o mes į juos. Miestas – tamsus, daug kariškių, daug rusų, visi stebimi pro padidinamąjį stiklą, juk čia didžiausias aerodromas Europoje. Iš nugirstų pokalbių girdėjosi, kur lakūnai skraidė, kas iš Maskvos atskrido, kas iš Berlyno... Beliko tik užsidaryti teatriniame kiaute ir dirbti.

Visas kursas irgi išskrido, tik ne lėktuvais. Vėliau Šiauliuose likome tik dviese – P. Piaulokas ir aš. Buvo daug puikių pastatymų, spektaklių, tarp jų Vinco Mykoliaičio-Putino „Valdovas“, Balio



Apdovanojimas įteiktas aktoriui V. Baranauskui.

*Autoriaus nuotrauka*

Sruogos „Pajūrio kurortas“ ir kitų, kai visas Lietuvos intelektualinis elitas, rašytojai, kritikai, plūdo į Šiaulius. Ryga, latviai irgi važiuodavo nuolat.

Seni teatralai džiaugėsi mus išvydę, globojo, mylėjo kaip savo vaikus, tuo metu teatras buvo viena šeima. Kursiokai vienas po kito pabėgo iš Šiaulių, ir aš visą laiką sakydavau, kad man Šiauliai – trumpalaikė komandiruotė. Vėliau ji tapo ilgalaike, o jau dabar supratau – visam laikui (šeima, butas). Daug važinėjome, gastroliavome po Lietuvą, visos bažnyčios, koplyčios, įdomesni pastatai aplankyti, apžiūrėti, akimis apčiupinėti. Netoli – Ryga, jūra, netoli – Tilžė ir Karaliaučius. Ir keliaudavau.

– **Kada jūs pats susidomėjote K. Donelaičiu ir jo kūryba, ką iš tos kūrybos labiausiai mėgstate skaityti ir deklamuoti? Kokie dar Mažosios Lietuvos kūrėjai jums svarbūs?**

– Dar mokyklos laikais buvau itin aktyvus skaitovas – „deklamatorius“. Mokiausi Raseinių vidurinėje mokykloje. Dalyvaudavau klasės, mokyklos, rajono, respublikiniuose dailiojo skaitymo konkursuose, buvęs ir laureatu. Tarsi į kraują įaugo noras pažinti vis naują autorių, poetą, rašytoją. Buvo ir respublikiniai moksleivių K. Donelaičio dailiojo skaitymo konkursai, kuriuose visada buvo privaloma deklamuoti, kaip tada sakydavo, – skaityti Donelaitį.

Mano matematikos mokytojas deklamuodavo mintinai Homero „Odisėją“ senąja graikų kalba, o K. Donelaitį – lietuviškai, „nepataisyta“, irgi atmintinai, griežtai laikydamasis hegzometro ir pritaikydamas Donelaitį kiekvienai progai, reikėdavo tik paklausti kažką iš Donelaičio, ir pasipildavo...

Šiaulių dramos teatre aktoriam vis ruošdavau ir ruošdavau literatūrines programas – tarsi už-

# “Pats sau pavydėdavau, kad galiu Karaliaučiuje skaityti Donelaičio eiles”

pildydamas vakuumą, kaskart atsirandanti dėl savęs realizavimo. Staiga toptelėjo mintis iš naujo paskaityti Donelaitį, juo labiau, kad išėjo puikus akademinis leidinys – Kristijonas Donelaitis “Raštai” (leidykla “Vaga”, 1977) su puikiu žodynėliu, komentarais. Atsitiktinai susipažinau su dailininku Vytautu Kazimieru Jonynu, kurio iliustracijos „Metams“ dar 1940 m. gavo premiją, kai garbusis metras grįžo į Lietuvą, teko bendrauti, kalbėtis, netgi gauti dovanų jo dailės darbą.

Tiesiog likimas man šypsojosi – aptikau ir įsigijau knygą „Prūsijos valdžios gromotos, pagraudenimai ir apsakymai Lietuvos valstiečiams“ ir džiaugiausi kaip mažas vaikas. Ta knyga – kaip vadovas po Donelaičio ir Prūsijos žemę bei laiką.

– **Esate parengęs literatūrines programas pagal K. Donelaičio ir jo epochos („Širdings, brolau...“), L. Rėzos kūrinis. Kur ir kada tos programos buvo rodomos, kokių įvertinimų sulaukė?**

– Ir viskas prasidėjo, pasipylė. Mano draugas jau šviesaus atminimo dailininkas, poetas ir dramaturgas Eduardas Juchnevičius, kuris kliedėjo Prūsija, kiekvieną vasarą ten praleisdavo, net buvo įsigijęs namelį ant marių kranto Karaliaučiaus srityje, rašė eiles apie prūsus, Prūsiją, Donelaitį, ir mane užkrėtė. Būdamas vaikų stovyklose vadovu Juodkrantėje, Nidoje šalia turėdavau tekstus ar iš Donelaičio, ar iš Rėzos, ar tai būdavo Vydūnas, ar Zudermanas. Su draugais dailininkais važinėdavome į šišioniškių kraštą, jie perspiedavo antka-



K. Donelaičio medalį “Širdings brolau” V. Baranauskui įteikė K. Donelaičio draugijos pirminkas Gintaras Skamaročius.

*Autoriaus nuotrauka*

pius, namus, o aš kalbėdavau su dar likusiais šišioniškiais.

Buvo Šiaulių teatre literatūriniai skaitymai – vaidinimai. Buvo 2009 metais ir programa pagal Donelaitį, vadinosi „Pasikalbėjimai su K. Donelaičiu“, režisuota Reginos Steponavičiūtės – atsimenu, spektaklį žiūrėjo didelė mokytojų delegacija iš Karaliaučiaus krašto.

Kai Šiauliuose statė paminklą Povilui Višinskiui, tuo laiku Tilžėje priešais Vydūno namus ardė gatvę ir senus grindinio akmenis metė lauk. Šiaulių miesto garbės pilietis, inžinierius Zenonas Sabalys, pro šalį važiuodamas tai pamatė, už pusę litro ar daugiau prikrovė tų akmenų pilną sunkvežimį ir atvežė į Šiaulius ir Vydūno akmenimis išgrindė aplink paminklą P. Višinskiui – argi ne fantastika?

– Jūs žinomas ir kaip nuolatinis renginių vedėjas ir skaitovas, Šv. Kazimiero ordino narys, K. Donelaičio draugijos narys. Su K. Donelaičio draugijos nariais daug metų važinėjote pas K. Donelaitį į Tolminkiemį, ten skaitėte poeto eiles. Kas jums apskritai yra Mažoji Lietuva?

– Skaitydavau mokyklose, „Būrų sueigose“, Šiaulių universiteto Donelaičio auditorijoje, įvairiuose renginiuose, Vilniaus rašytojų sąjungoje, Bitėnuose, prie Martyno Jankaus kapo, ant Rambyno kalno, bet dažniausiai – Karaliaučiaus srityje: Tolminkemyje, Lazdynėliuose, kur ir mano vaikai pasodino po ažuolėlį. Dėkui Dievui, dar spėjau savo vaikus nuvežti ir parodyti įstabią Prūsijos žemę – lankėmės Tilžėje, Įsrutyje, Ragainėje prie Mažvydo bažnyčios. Važiuodavau ir į Karaliaučiaus lietuviukų stovyklas Lietuvoje.

Aš pats sau pavydėdavau, kad galiu Karaliaučiuje stovėti šalia Liudviko Rėzos paminklo ir skaityti eiles. Net drebulys apimdavo, jo bažnytėlėje skaitant Donelaitį, lyg pats pastorius kažkur kamputyje sėdėtų ir klausytųsi.

Ragainėje šiauliečiai pastatė kryžių Mažvydui šalia bažnytėlės, o kitoje namo pusėje yra cerkvė, kur popas iš Kauno, laisvai kalbant lietuviškai, pasipuošęs visada sovietiniais medaliais ir ordiniais ant popiškos sutanos. Šalia bažnytėlės, šalia kryžiaus netoliese darže augino bulves lietuviškai – lyg amžina sargė Mažvydo bažnyčios, ji dar kalbėjo lietuviškai. Tik žinantis žmogus galėdavo privažiuoti prie bažnytėlės, kur tada jokio užrašo





V. Baranauskas daug metų atidavė Šiaulių dramos teatrui.

*Artūro Staponkaus nuotrauka.*

nebuvo, važiuodavome kaip „po-grindininkai“.

– **Pastaruoju metu Karaliaučiaus krašto lietuviams yra sunkios dienos, ir mums ten apsilankyti jau ketvirti metai nėra galimybės – buvo pandemija, dabar karas Ukrainoje. Kaip jus kaip menininką veikia šie įvykiai, ar pasigendate tų pavasarinių talkų, poezijos pavasarių Tolminkiemyje, kur vykdavo Izolinos Lingienės vadovaujami entuziastai, tų susitikimų su to krašto lietuviais?**

– Prasadėjo skaudus, beprotiškas laikas. Nesuprantamas. Dabar negalime bent simboliškai nusilenkti Donelaičiui, Rėzai, pasiklausyti gandrų klegenimo Tolminkiemyje, nuravėti kapelių Donelaičio bažnyčios šventoriuje, pašluoti, patvarkyti, uždegti žvakėles, palaistyti ažuoliukus, pasodinti Lazdynėliuose.

Kai tokios sąlygos ir aplinkybės, tai I. Lingienė organizuoja išvyką į – beveik Karaliaučių – į Priekulę,

pas Ievą Simonaitytę. Vaikščiosim po Minijos pakrantes, buvosime muziejuje, skaitysime ištraukas iš rašytojos knygų, nusilenksime iškiliems Mažosios Lietuvos kūrėjams, gyventojams, užvažiuosime į Bitėnus pas Jankų, Vydūną, Valterį Kristupą Banaitį, uždegsime atminimo žvakėles, parymosime prie Donelaičio paminklo, skaitysime užrašą ant kapinių įėjimo „Spindulys esmi begalinės šviesos“.

Ir mums taps šiek tiek šviesiau, giedriau, šilčiau. Užlipsime ant Rambyno kalno ir su ilgesiu, su beprotišku ilgesiu žiūrėsime kaip prieš daugybę metų – žiūrėsime į Tilžę, į Ragainę, į Nemuną. Dar niekas neatėmė iš mūsų teisės žiūrėti, kada nereikia nei vizų, nei pasų, nei atsakinėti į kvailiausius klausimus pasienyje – pas ką važiuojate, ką vežatės?

Ak tie mūsų ir mano Prūsijos lietuviai, mokytojai, mokinukai. Tolminkiemis būdavo pagrindas, dar Karaliaučius, kai dar buvo galima bendrauti su gyva legenda

Tilžėje jau Amžinybėm išėjusiu kunigu Anupru Gauronskiu.

Prieš pandemiją jau stebėjau, kad mūsų tarpusavio santykiai atvėso, vietos žmonės vengė pokalbių ir bendravimo, netgi bijojo akimis susitikti, pasižiūrėti, jau nekalbant apie pokalbius, jautėsi įtampa. Netgi tie vadovai – mokytojai, su kuriais bičiuliuavausi, atsukdavo nugaras. Nieko nesupratau, buvo tikrai keista.

– **Pernai minint Tilžės akto dieną Mokytojų namuose Vilniuje buvote apdovanotas K. Donelaičio medaliu „Širdings brolau“... Ką jums reiškia šis apdovanojimas?**

– „Širdings brolau“... Jau vien pavadinimas koks – pradėti jaudintis. Jis man lyg priminimas, kad negali užmiršti ar pamiršti tų akių, kurios klausosi Tavęs, dažnai pagalvoju, kad gal nevertas esu, gal čia viso Šiaulių K. Donelaičio draugijos skyriaus apdovanojimas – už pastangas, už nuoširdumą, už meilę prūsų žemei ir žmonėms.

– **Ką norėtumėte palinkėti mūsų žurnalo skaitytojams?**

*- Kiekvienam daryti gera  
Savo darbu ir žodžiu,  
Visad elgtis taip, kaip dera,  
Ir teisingas būt geidžiu.  
Nekerštauti niekada,  
Gyvo padaro gailėti,  
Dievą, žmones jo mylėti-  
Mano priedermė šventa.*

Tad būkime visi Kristijono Donalicijaus – žmogaus „ne pagal šio pasaulio madą“ (taip įrašė precentorius Tolminkiemyje Šulcas 1771-1780 m. mirimų knygoje mirus Donelaičiui) šviesoje.

– **Ačiū jums už nuoširdžius atsakymus ir sėkmės, linkime sėkmės ir toliau populiarinant K. Donelaitį ir Mažąją Lietuvą.**

Algis Vaškevičius

# Kultūros paveldo sąvade – ir Mažosios Lietuvos vertybės



Skamba senieji Klaipėdos krašto instrumentai.

Gegužės 15-ąją Vilniaus rotušėje buvo pristatytos naujai į Nematerialaus kultūros paveldo sąvadą įrašytos vertybės, tarp jų ir dvi – iš Mažosios Lietuvos krašto.

Sveikindamas susirinkusiuosius į iškilmes kultūros viceministras Albinas Vilčinskas pabrėžė, kad šios tradicijos, kurios formavosi šimtmečius, o galbūt ir tūkstantmečius, kažkada buvo žmonėms tarsi kasdienybė. „Tai, kas įrašoma į Nematerialaus kultūros paveldo sąvadą, pirmiausia yra didžiulė pareiga. Pareiga suprasti, kad tai reikia tęsti, puoselėti, saugoti. Tai, ką mes paveldime ir ką perduodame kitoms kartoms, yra neįkainojama, kuria mūsų tautinę tapatybę“, – sakė jis.

Į minėtą sąvadą kasmet įrašomos tiek senosios, tiek naujesnės, pastarojo laikmečio bendruomenės telkiančios tradicijos, papročiai, reiškiniai. Šįkart sąrašą papildė Mažosios Lietuvos instrumentinio muzikavimo tradicija. Rašytiniai šaltiniai liudija Mažosios Lietuvos teritorijoje savadarbiais ir pirkti-

niais instrumentais muzikavus jau nuo XVI amžiaus.

Prūsijos lietuviai kanklėmis, trimitais, birbynėmis, būgnais, švilpynėmis, smuikais, dambreliais, kiek vėliau ir cimbolais, citromis, psalteriumais, kitais styginiais, mediniais ir variniais pučiamaisiais instrumentais muzikavo bendruomenės ir šeimos apeigose,

pasilinksminimuose, grojo dainų melodijas, šokius ir pritardavo religinėms giesmėms. Ši lietuvininkų muzikavimo tradicija kisdama gyvavo iki XX a. vidurio. Po Antrojo pasaulinio karo į Klaipėdos kraštą atsikėlę naujakuriai atsinešė savo muzikines tradicijas, mažėjant vietinių gyventojų, buvo primirštas ir senasis grojimo repertuaras bei stilius.

Mažosios Lietuvos muzikavimo tradiciją imta gaivinti praėjusio amžiaus 8–9 dešimtmetyje, kai istorinių muzikos instrumentų tyrinėtojas ir meistras Antanas Butkus rekonstravo Mažosios Lietuvos muzikos instrumentus: kankles-arfą, psalteriumą, ragą-trimitą, švilpynę ir kitus. Jo pėdomis pasekė kiti meistrai, ir netrukus autentiško pavyzdžio muzikos instrumentais ėmė groti Klaipėdos miesto ir rajono, Šilutės rajono, Neringos savivaldybėse gyvuojantys folkloro ansambliai, kitų Lietuvos regionų folkloro kolektyvai.

Remdamiesi moksliniais tyrimais, rašytiniais šaltiniais ir etnografinė medžiaga, eksperimentuodami ansambliai atkuria Mažosios Lietuvos muzikavimo tradiciją ir ją plėtoja jau daugiau kaip tris de-



Pagerbiama šišioniškių tarmė.

Rengėjų nuotraukos



šimtmečius. Muzikos instrumentais pritariama dainoms ir evangeliškomis giesmėms, grojamos dainų, šokių, ratelių melodijos iš Rytų Prūsijos vokiškų leidinių bei XX a. ekspedicijų Klaipėdos krašte užrašų.

Pirmą kartą į šį sąvadą pateko ir nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo veikla – lietuvininkų (šišioniškių) tarmės gaivinimas: mokyklėlė bei kitos veiklos. Mažosios Lietuvos regiono tapatumą atspindinti lietuvininkų (šišioniškių) tarmė sparčiai nyko ir šiaudien ji yra sparčiai nykstanti, ja dabar kalba gal 50-60 Klaipėdos krašto senųjų gyventojų ir jų palikuonių. Ši tarmė yra Mažosios Lietuvos palikimas. Lietuvių ir vokiečių kalbomis kalbantys žmonės nuolat tarpusavyje bendravo, todėl jų kalbos paveikė viena kitą.

Pasak šišioniškių tarmės tyrėjos ir populiarietojos etnologės Indrės Skablauskaitės, kurios iniciatyva Šilutėje veikė lietuvininkų tarmės mokyklėlė, iki XX amžiaus pradžios lietuvininkų tarmė tame krašte klestėjo. 700 metų vokiečių ir lietuvių tautos gyveno viena šalia kitos, todėl vieni šio krašto gyventojai save laikė vokiečiais, o kiti lietuviais – lietuvininkais. 1925 m. gyventojų surašymo duomenimis, Klaipėdos krašte gyveno 141 000 žmonių, iš kurių daugiau kaip 50 proc. kalbėjo lietuviškai.

Daugiau kaip 20 metų vyko ir tebevyksta kompleksinės tarmės pažinimo, mokymo, leidybos ir populiarinimo veiklos, tarmė naudojama kultūrinio turizmo, renginių komunikacijos priemonėse. Įvairių sričių darbuotojai, folkloro kolektyvai aktyviai prisideda prie tarmiškos kalbėsenos gyvybingumo ir daugelio žodinės tradicijos formų išsaugojimo.

**Algis Vaškevičius**

## Donelaičiui ir Mažajai Lietuvai



Neseniai surengta penkiasdešimties dalyvių išvyka, skirta, atrodytų, taip tyliai minimai datai – Mažosios Lietuvos, tiksliau, Klaipėdos krašto prisijungimo prie Didžiosios 100-mečiui paminėti. Po šios išvykos vėliava susibūrė visa mūsų keliauninkų, nuo 2016 metų kasmet vis aplankančių istorinės Lietuvos žemes, bendruomenė. Jau pavadinu bendruomene, kuri nuo 16 žmonių išaugo iki pusšimčio ir jų dar būtų buvę daugiau...

Turbūt apsirinku – internetas pilnas žinių, įvykių, senų naujienų (nuo metų pradžios) apie Klaipėdos krašto, šiaurinės Mažosios Lietuvos dalies palei Nemuno žemupį ir Baltijos jūrą prisijungimo paminėjimą. Svarbiausia, kad mūsų išvyka sutapo su šios svarbios abiems Lietuvoms datos metinėmis ir mes, keliaudami panemuniais, pamariais, dar kartą pažvelgėme į Mažąją Lietuvą. Ypatingas kraštas, dvelkiantis ne tik Nemuno pievų ir slėnių aromatu, žavintis prūsiška (turiu galvoje Prūsijos karalystės

laikotarpį) architektūra, iškiliai ir ramiai pasibeldžiantis į širdį liuteronišku dvasingumu.

O čia, Vilkyškiuose, Istorijos inkubatoriuje, įvairiose edukacijose ne tik galima praleisti visą dieną atliekant įvairias užduotis, nuvažiuojant siauruku į Tilžę parduoti ir apsipirkti, pašėlti su raganomis, bet ir susipažinti su evangelikų liuteronų parapijos namuose įrengta Johaneso Bobrovskio memorialine ekspozicija, įdomia, reikšminga, reikalinga kiekvienam istorija, kultūra, paveldu besidominčiam lietuviui (ir ne tik).

O nuo Johaneso ranka paduoti iki Kristijono! Nes jis į savo romaną „Lietuviški fortepijonai“ įterpė penkis išverstus į vokiečių kalbą „Metų“ fragmentus (iš viso 36 eilutes). Jei dar pridėsime Jono Jurašo 1994 m. pagal romaną pastatytą spektaklį „Smėlio klavyrai“, tai ir turėsime Lietuvos istorijos šimtmečių nemenką tarpsnį.

Kadangi Rambyne, Bitėnuose jau buvome tais 2016-aisiais, tai

tik prisiminėme, paminėjome ir važiuojame Šilutėn, ton Šilokarčiamon, kur Hugo Šojaus dvare-muziejuje gidai pristatė ne tik muziejaus istoriją, turtingą H. Šojaus gyvenimą, įvairias ekspozicijas, bet matėme ir standus Vydūnui, Ievai Simonaitytei, Martynui Jankui, šios savitos lietuvių (save vadinusių lietuvininkais) kultūros atstovams.

Kultūros, kuri, veikiamą protestantų bažnyčios ir Prūsijos valstybės, susiformavo Mažojoje Lietuvoje. Mes visada liksime dėkingi (ir savotiškai skolingi, ypač dabar, užsidarius sienoms) už išspausdintą pirmąją knygą lietuvių kalba, pirmąją lietuvišką Bibliją, pirmąją lietuvių kalbos gramatiką, pradėtą leisti pirmąjį laikraštį lietuvių kalba.

Daug pamatėme, bet dar daugiau nepamatėme ir nepatyrėme, o to ir neįmanoma padaryti per

vieną dieną. Susipažinome su šiuo melancholiškai ramiu, jūros alsavimu dvelkiančiu kraštu, su kaimų, miestelių kultūros paminklais, istorija ir gamta, medine ir mūrine architektūra, o dabar turėsime galimybę sugrįžti su šeimomis, artimaisiais ir draugais.

Jau nepamiršime ne tik minėtų objektų, bet kad ir Rusnės, kurioje daug kam netikėtai atrastas paminklas Indijos nepriklausomybės didvyriui Mahatmai Gandžiui (Mahatma Gandhi) ir šiame miestelyje gimusiam jo draugui architektui Hermanui Kalenbachui (Herman Kallenbach).

Argi ne nuostabūs Kintai ir Dreverna (iš kurios gali nuplaukti į Juodkrantę ir Nidą), kur kaip tyčia pataikėme į 770 metų kaimelio paminėjimą, aplankėme laivadirbio Jono Gižo muziejų (muziejininkė iš Marijampolės – dar kartą pamatai, koks mažas pasaulis!), pasidai-

rėme iš apžvalgos bokšto pačiame Kuršių marių pakrašty, kur žvejų valtis ir buriuotojų jachtas priglaužia Drevernos uostas.

„Gražiausius vaizdus apžvalgos bokštas dovanoja žvelgiant į vakarus. Ten plytintys marių vandenys nėra beribiai, nes tarp jų ir dangaus įsiterpusi juosta yra Kuršių Nerija. Galima įžiūrėti, kaip ta tamsi juosta vietomis tampa šviesia – tai Mirusios kopos, kerinti bet žiauri pustomo smėlio karalystė“.

Jau visai saulelė vakarop kvietė sukti namolio mus, kasmet keliaujančius vis kitu maršrutu, bet kažkuriuo sparnu vis paliečiančius K. Donelaičių. Na o šį kartą taip vienas su kitu suaugę, neatskiriami, amžiams sujungti ir mums taip brangūs – Mažoji Lietuva ir jos Poetas!

**Vida Mickuvienė,**  
Marijampolės Kristijono  
Donelaičio draugijos pirmininkė



Kelionės dalyviai grįžo kupini išpūdžių

Rimos ir Kazio Kazakevičių nuotraukos



# Lietuvos raštijos pradininkus kūrėja įamžino gobelenuose

Kaune, A. ir P. Galaunių namuose-muziejuje veikė tautodailininkės Irenos Piliutytės paroda „Vakar, šiandien ir visada... Lietuvos kultūros veikėjų – raštijos pradininkų, knygnešių, Lietuvos prezidentų portretai“.

Pasak jos organizatorių, reta paroda turi tokį stiprų edukacinį potencialą kaip ši – joje regimos asmenybės yra lyg lietuviškosios kultūros pamatai ir atramos, svarbūs Tautos pastato architektai, konstruktoriai ar dizaineriai.

Garsios ir žinomos tekstilininkės I. Piliutytės kruopščiai nuauostuose gobelenuose matome iškiliausių Lietuvos raštijos bei literatūros pradininkų ir vystytojų, knygnešių, Lietuvos prezidentų portretus. Tarp jų ne tik žinomų veikėjų – pirmosios lietuviškos knygos autoriaus Martyno Mažvydo, „Metų“ kūrėjo Kristijono Donelaičio, „Metų“ leidėjo Liudviko Rėzos, „Postilės“ autoriaus Jono Bretkūno, bet ir rečiau girdėti lietuvių raštijos kūrėjo Danieliaus Kleino, Karaliaučiaus universiteto rektoriaus Adalberto Becenberge-

rio ir kitų vardai bei personalijos.

Klasikine gobeleno technika išausti Stanislovo Rapalionio, Abraomo Kulviečio, Mikalojaus Daukšos, Vydūno ir kitų Mažosios Lietuvos veikėjų portretai pasakoja gimtosios kalbos rašto istoriją.

Nuolat istorines knygas skaitanti ir lietuviybės puoselėtojai besišlavinti kūrėja nepavargsta organizuoti kelionių tautos istorijos takais. O svarbiausios kelionių stotelės skirtos tiems, kurie iki modernių laikų atnešė lietuvių kalbos dovaną, leido kurti literatūrą ir lietuvišką kultūrą, prisidėjo prie valstybingumo formavimosi ir palaikymo.

Klasikine gobeleno technika išausti Stanislovo Rapalionio, Abraomo Kulviečio, Mikalojaus Daukšos, Vydūno ir kitų Mažosios Lietuvos veikėjų portretai pasakoja gimtosios kalbos rašto istoriją.

„Sutapau su jų pasauliu, papildžiau savo jausmais, nes šie žmonės padarė daugiau, negu galėjo“, – yra sakiusi autorė. Savąjį santykį su portretuojamu asmeniu gali užmegzti ir žiūrovas,

stebėdamas lyg iš laiko gelmių išnyrančius vis kitus bruožus, ryškėjančias naujas gijas, spalvas ir pavidalus. Dailėtyrininkai pastebi, kad nors spalvinio sprendimo niuansai artimi tapybinei raiškai, vizualiai taupus portretinis ženklas veda link monumentalijai dailei būdingo apibendrinto, epiško kalbėjimo.

Kalbėdama apie gobelenuose įamžintas asmenybes, I. Piliutyte akcentuoja jų palikimo svarbą: „Jų nemirtingus darbus gavome lyg dovaną. Mes gyvi tuose žmonėse, kurie mums davė lietuvių kalbą ir istoriją. Norėjau išaukštinti, didžiuotis, išreikšti pagarbą žmonėms, davusiems mums lietuvišką žodį ir kultūros pamatus“.

Pernai savo 80-metį paminėjusi I. Piliutyte yra Kaune gyvenanti ir kurianti tekstilininkė. Lietuvos dailininkų sąjungos, grupės „ESAME“ narė, mūsų šalies tekstilėje nedažnai pasitaikančio portreto žanro vystytoja – jos tekstilinių portretų ciklas yra apkeliavęs Lietuvą nuo mažų miestelių iki svarbių šalies institucijų.

Menininkė surengė apie pusšimtį parodų Lietuvoje, dalyvavo tarptautinėse tekstilės parodose ir projektuose JAV, Vokietijoje, Japonijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Nyderlanduose, Ispanijoje, Lenkijoje. Jos darbų turi įgiję Ispanijos ir JAV kolekcininkai, o kūrybai įtakos turėjo Liudas Truikys, Zenonas Varnauskas, Rūta Luckienė, Jadvyga Mozūraitė-Klemkienė.



Menininkės kūrinuose – garsios Mažosios Lietuvos asmenybės.

Autoriaus nuotraukos



Autorė yra sukūrusi keletą K. Donelaičio ekslibrisų.

„Jei neatsisėdu prie siūlų, man ta diena tuščia. O ir nemoku nieko daugiau – tik austi“, – yra sakiusi moteris, į kurios audimus sudėta ne tik garsių žmonių portretai, bet ir gamtos grožis – metų laikų kaita, nuolat kintančios jūros vaizdai, kelio, kuris yra ir mūsų visų gyvenimo simbolis, motyvai.

Dar 2014 metais Tilžėje buvo surengta menininkės darbų paroda, ją atidarė tuometis Lietuvos konsulas Tilžėje Bronius Makauskas. Tilžės istorijos muziejus šią parodą praturtino Vydūniados eksponatais, saugomais jų fonduose, tarp jų ir 2013 metų gruodžio mėnesio Tilžės miesto istorijos muziejaus iš privataus žmogaus įsigytu 100 vienetų atvirukų su Tilžės miesto vaizdais. Ant vieno iš atvirukų su parko vaizdu yra užrašas, kuris priskiriamas Vydūniui. Šis atvirukas buvo pirmą kartą pristatytas I. Piliutytės gobelenų parodos dalyviams.

Lietuvos konsulato Tilžėje iniciatyva šie gobelenai tada taip pat buvo eksponuoti Lazdynuose bei Karaliaučiuje.

**Algis Vaškevičius**

## Minėtos Martyno Mažvydo mirties 460-osios metinės

Prieš 460 metų - 1563 m. gegužės 21 d. Ragainėje mirė rašytojas, kunigas Martynas Mažvydas. Vilniuje metinės prisimintos evangelikų liuteronų ir evangelikų reformatų bažnyčiose, Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugija pakvietė Mažvydą paminėti Reformatų sode prie statomo paminklo Reformacijai ir lietuvių raštijos pradininkams.

Neformaliame susiėjime dalyvavo Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos bei Mažosios Lietuvos reikalų tarybos nariai, evangelikų reformatų ir evangelikų liuteronų bažnyčių parapijiečiai. Savo laiškus Mažvydai skaitė Vilniaus M. Mažvydo progimnazijos moksleiviai, kalbėjo dr. Austė Nakienė, Kęstutis Pulokas, Vytautas Gocentas, malda susiėjimą baigė evangelikų reformatų katechetas Holgeris Lahayne.

Siūlome skaitytojū dėmesiui **V. Gocento** straipsnį.

Svarbu ir garbinga minėti Ragainės liuteronų klebono kun. Martyno Mažvydo mirties 460-sias metines (2023 m. gegužės 21 d.) Lietuvos valstybės sostinėje Vilniuje, jos Reformatų sode, kuriame naujam gyvenimui prikelti buvę Reformatų Sinodo rūmai, statomas paminklas Reformacijai ir lietuvių raštijos pradininkams, sutvarkyta ir paženklinta buvusių Vilniaus reformatų kapinių vieta.

Žinia, M. Mažvydas 1548 m. vėlų rudenį laiške Karaliaučiaus universiteto rektoriui rašė apie artėjančius žiemos šalčius ir prašė paramos įsigyjant tinkamus rūbus, kad pakeisti suplyšusius ir nudėvėtus, o laišką pasirašė „protomartyru“, t. y. „pirmuoju kankiniu“, nes Lietuvoje buvo persekiojamas dėl liuteroniškos veiklos ir išvyko į Karaliaučių.

Todėl džiugu, kad saulėtą ir šiltą Kristaus žengimo į dangų (šeštnių) dieną Lietuvoje ir vėl galime prisiminti M. Mažvydą, o jam ir kitiems Reformacijos Lietuvoje veikėjams, lietuviškos raštijos pradininkams statomas paminklas Reformatų sode, kuris žaliuoja ir žydi uždarytų ir sovietmetyje sunaikintų kapinių vietoje.

Spėjama, kad M. Mažvydas yra kilęs iš Lietuvos Paprūsės (Švėkš-

nos, Žemaičių Naumiesčio ar Gardamo apylinkės), tad M. Mažvydas – kraštietis, kuriam 1995 m. paskyriau savo rašinį.

### AR MARTYNAS MAŽVYDAS SIUNTĖ KNYGAS Į VILNIŲ?

Karaliaučius, 1547 m. sausio 8 diena – Hansas Weinreichas (Weinreich, g.? – 1558) atspausdina teologijos studento, o vėliau Ragainės evangelikų liuteronų kunigo Martyno Mažvydo parengtą Katekizmą (Catechismusa prasty szadei...).

Tai pirmoji lietuviška knyga. Ji parašyta paprastais ir visiems



Vilniaus Martyno Mažvydo progimnazijos moksleiviai, kurie skaitė savo rašytus laiškus M. Mažvydai.

*Vytauto Gocento nuotrauka*





Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos renginio dalyviai prie baigiamo statyti paminklo.  
*Kęstučio Puloko nuotrauka*

suprantamais gimtosios kalbos žodžiais, supažindinanti su krikščionių tikybos pagrindais. Kaip tik to ir reikėjo XVI amžiaus pirmoje pusėje, pradėjus Reformaciją Mažijoje Lietuvoje, dar netvirtą, nuo pagonybės vos atitolusį tikėjimą ne kryžiuočio kardų „paremti“, lotynų kalba skelbti, o sudaryti galimybę jį pažinti kiekvienam, skaitant ir girdint motinos žodžius. (Čia tinka rašinių papildanti enciklopedinė pastaba apie vieną iš Reformacijos tikslų: Biblija ir kita religinė literatūra turi būti prieinama visiems, o ne vien tik dvasininkų luomui, todėl reikia leisti religines knygas tautinėmis kalbomis).

Knyga pradedama lotynišku ketureiliu dedikacija „Didžiajai Lietuvos Kunigaikštystei“. Po jos įdėtoje lotyniškoje prakalboje tariami ir šie žodžiai: „Tad prileiskite, o kilmingieji, prastuolėlius ir prie tų šventenybių, kurios jiems priklauso ir kurios, be abejonės, yra bendros ir jums, ir jiems.“

Įtikėtina [tuometė nuomonė], kad šios prakalbos autorius – lietuvių kalbą mokėjęs Karaliaučiaus universiteto profesorius Frydrichas Stafilas (Staphylus, 1512–1564). Lietuviškoji prakalba išsiskiria kalbos žmogiškąja šiluma – ji parašyta M. Mažvydo, pasirašant paslaptinguoju akrostichu. Prakalbos 3–19 eilučių pirmosios Raidės – MARTJNVS MASVJDIUS – pa-

stebėtos tik 1938 m. Tai lenkų kalbininko Jano Safarevičiaus atradimas. Tuo tarytum siūlomas kuklus teigimas – knyga yra daugelio lietuviško rašto darbininkų pirmasis triušas (spausdinamos ir Stanislovo Rapolionio, Abraomo Kulviečio, Augustino Jomanto, Jurgio Zablockio giesmės), kūrybiški vertimai ir sekimai kitų kraštų katekizmais. Tai ir pabrėžiama, sakant „naujai suguldytas“.

Minėtina, kad eiliuota lietuviška prakalba – ir pirmasis originalus lietuviškas eilėraštis, jo eilėdara priskiriama sintaksinei-intonacinei.

Vilniaus evangelikų reformatų kunigas Jonas Šepetys knygoje „Reformacijos istorija Lietuvoje. D. 1“ (Vilnius, 1922) nurodo (p. 54), jog prof. F. Stafilas Vilniuje lankėsi du kartus – 1547 ir 1549 metais. Šie atvykimai sutampa su pirmųjų lietuviškų M. Mažvydo knygų išleidimu: 1547 – „Katekizmas“, 1549 – „Giesmės Šv. Ambraziejaus bei Šv. Augustino“.

Įmanoma tokia prielaida. Buvę Vilniaus evangelikų liuteronų aukštesniojo tipo mokyklos-kolegijos (veikė 1541–1542 m.) mokytojai St. Rapolionis, A. Kulvietis (steigėjas ir vadovas), J. Zablockis ir, spėjama, M. Mažvydas, patys negalėdami, didžiąją dovaną – pirmąsias knygas „dėl bernelių jaunų“ (mokykloje jų buvo susibūrę apie

60) tikėjimo broliams ir seserims Lietuvoje pavedė nugabenti prof. F. Stafilui. Tokiu būdu profesorius knygą palydėjo ne tik prakalba, bet galėjo ir ją atvežti.

Žinia, tokia įvardinta knygų atgabenimo į Vilnių misija, kurioje evangelikų liuteronų parapija veikė jau nuo XVI a. vidurio, yra žinoma iš Prūsijos hercogo Albrechto 1557 m. laiško Vilniaus vaivadaui Mikalojui Radvilai Juodajam. Jį vežėsi Karaliaučiaus spaustuvinininkas Johanas Daubmanas (g.? – 1573) su knygomis, tarp kurių galėjo būti ir jau minėtos dvi pirmosios lietuviškos.

Gal tuomet norėta iširti ir naujų knygų paklausą – J. Daubmanas Karaliaučiuje 1559 m. išleido „Formą krikštymo“, 1566 ir 1570 metais pasirodė M. Mažvydo giesmyno „Giesmės krikščioniškos“ dvi dalys, kurias spaudai parengė autoriaus [t. y. M. Mažvydo] pusbrolis B. Vilentas (g. apie 1525–1587).

**Vytautas Gocentas, Vilnius**

Pirma publikacija:

„Keleivis“: Lietuvos evangelikų liuteronų leidinys. 1995 m. Nr. 2–3(15–15). P. 23.

P. S. Norintiems paremti paminklo tolimesnį kūrimą ir statybą, maloniai prašome paramą pervesti:

Lietuvos reformacijos istorijos ir kultūros draugija, įmonės kodas 190763313, AB SEB bankas, sąskaita LT69 7044 0600 0090 8619, paminklui "Reformacijos ir lietuvių raštijos pradininkams". Įmonės, organizacijos ar piliečiai, paaugę paminklo kūrimo ir statybos reikalams nuo 5000 eurų, bus įamžinti paminklo akmenyje, autorių nurodytoje vietoje. Darbus užbaigus, visi rėmėjai bus pagerbti numatomoje išleisti knygoje.

# Paminėtas Mažosios Lietuvos rezistencijos sąjūdžio įkūrimo 70-metis

Gegužės mėnesį Šv. Kazimiero lietuvių kapinėse Čikagoje surengtas Mažosios Lietuvos rezistencijos sąjūdžio (MLRS) 70-mečio paminėjimas. Prie šiai organizacijai 1990-2005 metais vadovavusio Algio Albino Regio ir jo žmonos kapo vykusio minėjimo metu kartu prisimintas ir pats A. A. Regis – gegužės 17-ąją sukako 109 metai nuo jo gimimo.

Istorija liudija, kad Šv. Kazimiero lietuvių kapines perėmus Čikagos arkivyskupijai ir panaičius lietuvių laidojimo papročius, A. A. Regis buvo vienas iš pagrindinių Lietuvių bendruomenės kovotojų, kuris rašė peticijas, 1971 m. gegužės 23-ąją surengė masinę demonstraciją, pats vyko į Vatikaną, kol komunaliniai laidojimo tvarkos nuostatai buvo pakeisti ir grąžinta teisė laidoti pagal lietuvių papročius. Apie šiose kapinėse palaidotus lietuvius ir pastangas jas išsaugoti ateičiai tais pačiais 1971-aisiais jis išleido atskirą leidinį.

MLRS – Mažosios Lietuvos išeivių visuomeninė politinė organizacija Šiaurės Amerikoje, kuri buvo įsteigta 1953 m. Monrealyje (Kanada). Ji daug metų rūpinosi Mažosios Lietuvos reikalais, telkė JAV ir Kanados lietuvininkus, jiems atstovavo. MLRS 1954-1983 m. vadovavo Martynas Brakas.

Mažosios Lietuvos rezistencinis sąjūdis sudarydavo 30 narių Centro komitetą, kuris rinkdavo 7 narių prezidiumą. Prezidiumas rinko medžiagą Mažosios Lietuvos išlaisvinimo bylai. Buvo priimta nemažai deklaracijų, pareiškimų, įteikta arba pasiūsta laišku Šiaurės Amerikos ir Europos šalių vyriausybėms, surengta paskaitų,

konferencijų. 1983 m. sąjūdžio suvažiavimo rezoliucijoje pabrėžta Mažosios Lietuvos okupacija, genocidas, ryžtas kovoti ir skelbti pasauliui, kad Mažoji Lietuva yra lietuvių tautos žemė ir kad ji turi grįžti į būsimą Nepriklausomą Lietuvos valstybę.

MLRS suvažiavimas 1985 m. įsteigė iki šiol sėkmingai veikiantį Mažosios Lietuvos fondą. Nuo tada jų suvažiavimai vykdavo kartu. 1988 m. laiške popiežiui Jonui Pauliui II prašyta Mažosios Lietuvos (Kaliningrado srities) bažnyčią priskirti Lietuvos bažnytinei provincijai. 1989 m. TSKP CK generaliniam sekretoriui Michailui Gorbačiovui priminta, kad Mažosios Lietuvos pagrindinė dalis – Karaliaučiaus kraštas (Kaliningrado sritis) – nuo seno iš esmės yra lietuvių žemė ir turi priklausyti lietuviams, pateikta medžiagos apie krašto gyventojų etninę kilmę.

1990 m. Mažosios Lietuvos rezistencinio sąjūdžio suvažiavimas ragino Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininką Vytautą Landsbergį siekti Mažosios Lietuvos žemes prijung-

ti prie Lietuvos Respublikos. 1992 m. sąjūdžio ir kitų Mažosios Lietuvos reikalais besirūpinančių organizacijų atstovai nusiuntė Lietuvos Respublikos ir Latvijos vyriausybėms deklaraciją „Dėl Mažosios, arba Prūsų, Lietuvos“. Joje reiškiamas viltis, kad Mažosios Lietuvos klausimas bus keliamas Jungtinėse Tautose ir kitur.

1994 m. prezidentui Algirdui Brazauskui, 2001 m. prezidentui V. Adamkui sąjūdis įteikė raštus, kreipėsi ir į Seimą, Vyriausybę, prašydamas imtis neatidėliotinių priemonių, kad Karaliaučiaus kraštas būtų atkurtas kaip neatskiriama Lietuvos Respublikos dalis.

A. A. Regis (1914 – 2009) buvo visuomenės veikėjas, lietuvių spaudos bendradarbis. Jis gimė Kauno apskrityje, Poderiškiuose, mokėsi S. Daukanto mokytojų seminarijoje, 1936–1939 m. studijavo Vytauto Didžiojo universitete Humanitarinių mokslų fakultete. 1939 m. buvo pasiūstas į Niujorko pasaulinę parodą stiprinti ryšių su JAV lietuviais. Kilus Antrajam pasauliniam karui ten ir pasiliko, tęsė menų bakalauro studijas Marianopolio kolegijoje Thompsone,



Mažosios Lietuvos rezistencijos sąjūdžio ir jos ilgamečio vadovo A. A. Regio paminėjimas Čikagos šv. Kazimiero lietuvių kapinėse. *Rengėjų nuotrauka*



vėliau Čikagos universitete studijavo verslo administravimą.

1943–1945 m. jis tarnavo savanoriu JAV kariuomenėje, dalyvavo jos dalinių išsilaipinime 1944 Normandijoje (Prancūzija). Karui pasibaigus, laukdamas grąžinimo į JAV studijavo geopolitiką ir tarptautinius santykius Skrivenhamo universitete Didžiojoje Britanijoje. Paleistas iš kariuomenės 1946 apsigyveno Los Andžele, nuo 1952-ųjų iki mirties gyveno Čikagoje, aktyviai dalyvavo Lietuvių bendruomenės (LB), Lietuvių vienybės sąjūdžio, Lietuvių respubliko-



Archyvinėje nuotraukoje – A. A. Regis (kairėje) ir kunigas Anupras Gauronskas Klaipėdoje 1992 metais.

nų lygos (kurį laiką buvo Ilinojaus skyriaus pirmininkas), Lietuvių šaulių sąjungos veikloje, buvo paskutinis Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto (VLIK'o) tarybos pirmininkas.

Į Mažosios Lietuvos rezistencinį sąjūdį jis įsitraukė 1983 metų pradžioje, nuo 1990-ųjų buvo jo pirmininkas, nuolat kėlė viešumon neišspręstą Mažosios Lietuvos klausimą.

2004-ųjų kovo 21 d. Mažosios Lietuvos reikalų taryba A. A. Regiui suteikė garbės nario vardą. Jis buvo apdovanotas trimis JAV kariniais medaliais, Lietuvos šaulių sąjungos tremtyje Šaulių žvaigždės ordinu.

**Algis Vaškevičius**

## Prisimintas Martynas Jankus



Muziejininkai sutvarkė M. Jankaus ir jo artimųjų kapus.

*M. Jankaus muziejaus archyvo nuotraukos*

1993 m. gegužės 30 dieną Bitėnų-Užbičių kapinėse buvo perlaidotas Mažosios Lietuvos patriarchas, Tilžės Akto signataras, spaustuvininkas Martynas Jankus. Jo palikai, tarpininkaujant dr. Dietmarui Albrechtui, sugrįžo į gimtus Bitėnus iš Flensburgo (Vokietija).

Minint Martyno Jankaus perlaidojimo 30-mečio sukaktį, Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejaus muziejininkai prasmingai pagerbė šios iškilios Mažosios Lietuvos asmenybės atminimą.

Bitėnų-Užbičių ir Bitėnų-Šilėnų kapinėse muziejininkai kartu su

Lumpėnų seniūnijos darbuotojais sutvarkė Martyno Jankaus ir jo artimųjų kapavietes, nuplovė ir nušveitė apsamanojusius antkapius, pasodino gėles ir uždegė žvakes. Muziejininkai dėkoja Lumpėnų seniūnijos darbuotojams ir kapinių prižiūrėtojai Danutei Ilgevičienei už kapinaičių nuolatinę priežiūrą ir puoselėjimą. Paminėjimo dalyviai džiaugėsi, kad Martyno Jankaus muziejus bent maža dalele galėjo prisidėti prie kapinaičių išsaugojimo.

**Martyno Jankaus  
muziejaus informacija**



Archyvinėje Zacharijaus Putilovo nuotraukoje – Mažosios Lietuvos Patriarcho Martyno Jankaus perlaidojimo ceremonija. Stovi iš kairės: Algirdas Šarauskas (Tarpukario Lietuvos skautų sąjungos vyriausiojo skautų vado Juozo Šarausko sūnus) Endrius Jankus (M. Jankaus vaikaišis, atvyko iš Australijos), Laimutė Šarauskaitė (J. Šarausko duktė) Ieva Jankutė (M. Jankaus vaikaitė, atvyko iš JAV). 1993 m. gegužės 30 d., Bitėnų-Užbičių kapinės.

# Lietuvos vokietis, Klaipėdos krašto sukilimo dalyvis Jurgis Hesas

Prieš 120 metų, 1903 m. gegužės 17 d. Ariogaloje (Ariogalos vls., Kėdainių aps.) gimė Jurgis Hesas, Lietuvos kariuomenės savanoris, Karo mokyklos VI laidos absolventas.

Jurgis Hesas (*Georg Hess*) gimė tuomečio Kėdainių evangelikų liuteronų parapijos Ariogalos filijos kantoriaus Hermano Heso šeimoje, kurioje augo su seserimis Ana ir Erna. Privačiai pasirengęs, nuo 1920 m. mokėsi Kauno realinėje gimnazijoje. Baigęs keturias klases, „tiesiai iš gimnazijos suolo“ 1922 m. kovo 24 d. savanoriu įstojo į Lietuvos kariuomenės 3-ąją dragūnų „Geležinio vilko“ pulką. Tų pačių metų rudenį buvo pasiųstas į Karo mokyklą.

1923 m. sausį kariūnas Jurgis Hesas dalyvavo Klaipėdos krašto sukilimo operacijoje, buvo apdovanotas Klaipėdos išvadavimo bronzos medaliu. 1924 m. rugsėjo 28 d. baigęs Karo mokyklą (VI laida) leitenanto laipsniu, J. Hesas buvo paskirtas į 6-ąją pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulką 1-os kuopos jaunesniuoju karininku. 1926 m. rugpjūčio 30 d. drauge su 6-ojo pulko 1-o bataliono kariais ir grupe karininkų buvo perkeltas į 2-ąją pėstininkų LDK Algirdo pulką, o rugsėjo 13 d. paskirtas į 2-ąją ulonų LDK Birutės pulką, čia tarnavo 3-čio ir 4-o eskadrono jaunesniuoju karininku. Pastarajam daliniui priklausė iki savo tragiškos mirties.

1927 m. rugsėjo pradžioje leitenantas J. Hesas per atostogas atvyko paviešėti pas tėvus į Skaudvilę. Čia Heso šeima įsikūrė po Pirmojo pasaulinio karo, tėvas, talkinamas namiškių, tarnavo Skaudvilės evangelikų liuteronų parapijos

kantoriumi, turėjo sukaupęs turtinę namų biblioteką.

Nelemtai sutapus, rugsėjo 9 d. Tauragėje kilo kairiųjų pučas, vadinamasis plečkaitininkų sukilimas, išplitęs ir į kai kurias kitas Tauragės apskrities vietas. Pasklidus žiniai, jog maištininkai gali mėginti užimti Skaudvilę, leitenantas J. Hesas ėmėsi telkti vietos šaulius puolimui atremti ir Skaudvilės priegose prie Ančios įrengė užkardą. Tuo metu iš Klaipėdos ir Šiaulių atsiųsti Lietuvos kariuomenės daliniai pučą Tauragėje numalšino, vienas skyrius tvarkai užtikrinti autobusu išvyko į Skaudvilę. Skaudviliškiams ir atvykusiems kariams vieniems kitus palaikius maištininkais, kilusioje sumaištyje leitenantas Jurgis Hesas per klaidą buvo nukautas...

Leitenanto J. Heso žūties aplinkybes kraštotyrininkas Edmundas Mažrimas knygoje „Tauragės istorinės kapinės“ (Tauragės kultūros centras, 2016) aprašo taip: „*Kai iš Tauragės pusės pro Pužus Skaudvilės link atvažiavo kariuomenės būrys malšinti įtariamo sukilimo šiame miestelyje, Jurgio Hesso vyrų būrys ir atvykęs būrys nuo Tauragės susišaudė. Abu apsiginklavę kareivių būriai nepažino vieni kitų. J. Hesas, norėdamas, kad nebūtų bereikalingo kraujo praliejimo, ėmėsi iniciatyvos. Paėmęs baltą vėliavėlę nuo tos vietos, kur stovėjo jo būrys, ėjo į pakalnę link Ančios upelio dėl derybų su kariuomenės būriu. Kai J. Hesas priėjo Ančios upelio tiltą, čia jis buvo nušautas. Tik po to kariuomenės būrys, atvykęs nuo Tauragės pusės, suprato, kad čia įvyko nesusipratimas, Skaudvilėje sukilėlių nebuvo. Taip, per nesusi-*



*pratimą, buvo nušautas Lietuvos kariuomenės leitenantas.“*

Vos dvidešimt ketverių leitenantas Jurgis Hesas rugsėjo 11 d. po pietų su kariška pagarba iškilmingai palaidotas Tauragės miesto kapinėse evangelikų liuteronų plote. Žurnale „Karys“ (1927 m. Nr.40 (436), p.366) šalia J. Heso nekrologo buvo išspausdintas Kazio Polileikos (1894–1945) eilėraštis „Žuvusiam leitenantui Hessui“:

*Dar vakarėjai ir svajojai,  
Kaip reik jaunam gyventi,  
Bet vargšas nežinojai,  
Prie ko reik pasirengti.*

*Bet matyti, kad skirta  
Tau buvo likimu  
Paguldyti jauną galvą  
Prie tėviškės namų.*

*Išgirdęs kovos trimitą,  
Ilgai tu negalvojai,  
Kaip tikras Tėvynės sūnus  
Drąsiai tu kovon stojai.*

*Ir puolei ant šaltos žemės  
Už mylimą Tėvynę  
Ir tavo krauju apsiliejo  
Peršauta krūtinė.*





Renovuotas Jurgio Heso antkapinis paminklas Tauragės senosiose kapinėse, 2023 m. balandžio 4 d.

*Broniaus Rudžio nuotrauka.*

*Kur nebūsim, ką nedarysim,  
Mes visi ulonai –*

*Tos tavo mirties neužmiršim  
Ir gerbsim tave amžinai.*

Antrojo pasaulinio karo metais, 1944 m. vasarą, artėjant antrai sovietų okupacijai, kantorius Hermanas Hesas su dukterimis (žmona jau buvo mirusi) pasitraukė į Vakarų. Lietuvoje nelikus leitenanto Jurgio Heso artimųjų, nebeprižiūrimas kapas nyko. Tik apie 2019 m. aktyvaus visuomenininko, Tauragės kultūros centro Kultūros paveldo tarnybos vadovo šviesaus atminimo Edmundo Mažrimo (1954–2019) iniciatyva J. Heso antkapinis paminklas buvo kapitališkai renovuotas. 2023 m. sausio 17 d. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus įsakymu kapas įtrauktas į Kultūros vertybių registrą.

**Kęstutis Pulokas**

## Ar Kaliningrado pavadinimo jau nebevertosime oficialiai?

Šį mėnesį įgyvendinant gegužės 9 dieną priimtą Lenkijos plėtos ir technologijų ministerijos sprendimą tarp Lietuvos ir Lenkijos įsiterpusį Rusijos Federacijos anklavą vadinti Karaliaučiumi (lenk. Królewiec) keičiami kelio ženklai. Tokį sprendimą, pabrėždama, kad taip Lenkija grįžta prie tradicinių pavadinimų, susijusių su istorija ir kultūros paveldu ministerija priėmė po Geografinių pavadinimų už Lenkijos ribų standartizavimo komisijos rekomendacijų.

Iš viso su Karaliaučiaus kraštu besiribojančioje Varmijos Mozūrų vaivadijoje bus pakeisti 26 kelio ženklai, esantys Lenkijos keliuose ir autostradose. 14 iš jų bus pagaminta naujai, o ant likusių 12 ženklų Kaliningrado pavadinimo bus užklijuotas lipdukas su lenkišku miesto pavadinimu.

Valstybinė lietuvių kalbos komisija neseniai nepritarė Seimo narių Viliaus Semeškos ir Paulės Kuzmickienės siūlymui geografinius pavadinimus „Kaliningrado sritis“ ir „Kaliningrado miestas“ skelbti nevertotinais, tačiau pritarė iniciatyvai skatinti lietuviškų tradicinių to krašto vietovardžių (šiuo atveju „Karaliaučiaus kraštas“ ir „Karaliaučiaus miestas“) vartojimą ne tik istoriniame, bet ir dabartiniame kontekste, taip pat ir oficialiojoje vartosenoje.

Konstatuota, jog nors dabartiniame kontekste oficialūs Rusijos Federacijos teritorijai priklausančių geografinių objektų pavadinimai negali būti ignoruojami, lietuviški tradiciniai buvę Karaliaučiaus srities pavadinimai yra ir turi būti prisimenami, tad komisija rekomenduoja vienus ir kitus vartoti pagreičiui.

Pasak kreipimąsi inicijavusių Seimo narių, dabartinis esamas pavadinimas priklauso rusiškam naratyvui ir atsirado SSRS vykdant agresinius veiksmus Antrojo pasaulinio karo metu. Sovietų Sąjungos regionas buvo pavadintas seno bolševikų revoliucionieriaus Michailo Kalinino vardu. Po mirties Kalinino garbei jo vardu buvo pervadinta net keletas miestų.

Seimo narys konservatorius V.Semeška įsitikinęs, kad karo Ukrainoje kontekste reikia peržvelgti pavadinimus, atsisakyti mūsų kalbai svetimų pavadinimų vartojimo. „Mes solidarizuojamės su kaimynais lenkais ir kviečiame lietuvių kalboje nenaudoti mums primestų, dirbtinų pavadinimų“, – teigė Seimo narys V. Semeška.

Tokios pat nuomonės yra ir Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisijos pirmininkė P. Kuzmickienė. Ji priminė, kad „Sovietų Sąjungai kaip karo grobis atitekusi Rytų Prūsijos dalis, pavadinta Kaliningrado sritimi, po Antrojo pasaulinio karo buvo priskirta Rusijos Federacijai. Čia niekada negyveno rusai, o Stalinas melavo apie istorines rusų žemes. Siekdama laiduoti regiono priklausomybę Maskva taikė ir kryptingą toponimikos politiką, buvo rusifikuoti vietovardžių ir vandenvardžių pavadinimai.

Atėjo metas nesitaikstyti su istorijos klastojimu, atsisakyti dubliuoto vietovardžių ir vandenvardžių vartojimo ir grįžti prie istorinės toponimikos – iš esmės sugrąžinti Karaliaučiaus kraštui baltiškąją lingvistinį identitetą“, – kalbėjo ji.

„Kalbos komisija remiasi tuo, kad dauguma buvusių Karaliaučiaus

čiaus krašto vietovardžių – lietuviški (krašte jau nuo 16 a. būta lietuviškų apskričių – gyventa lietuvininkų). Istoriniuose šaltiniuose tie lietuviški tradiciniai vietovardžiai užfiksuoti vokiška rašyba, su vokiškomis galūnėmis, plg. Tilžė – Tilsit, bet nuo 1946 m. visi buvo pakeisti rusiškais, plg. Tilžė – dab. ofic. Советск (rus. Советск)“, – informavo komisija.

Anot jos, tuo metu, kai kraštas administraciškai priklausė Vokietijai (Prūsijai, Rytprūsijai), oficialūs vietovardžiai nuo tradicinių lietuviškų skyrėsi tik forma, bet po Antrojo pasaulinio karo sovietinės valdžios buvo pakeisti iš esmės, todėl nebegalima kalbėti apie lietuviškų tradicinių vietovardžių formų vartojimą vietoj transkribuotųjų, užrašytų pagal apytikslį tarimą lietuviškais rašmenimis.

Skaitytojams priminsime, kad dar 2002-aisiais metais grupė Karaliaučiaus gyventojų iškėlė iniciatyvą oficialiai atsisakyti Kaliningrado pavadinimo ir grąžinti miestui vokiškos formos pavadinimą (rus. Кёнигсберг) ir tada rinko parašus, jog tai būtų padaryta. Tada buvo įkurta piliečių iniciatyva „Za Kionigsberg“, kurios koordinatorius Jurijus Nuštajevas aiškino, jog „akcijos tikslas - garsiai pareikšti ir duoti suprasti miesto valdžiai, kad dalis miestiečių turi aiškia poziciją dėl Kaliningrado pavadinimo, jie pasiryžę ją ginti ir su tuo teks skaitytis“.

Toks žingsnis buvo žengtas ruošiantis pasitikti 2005 metais minėtas šio miesto 750-ąsias įkūrimo metines. Balsuojama buvo net dvejus metus. Praėjus metams J. Nuštajevas kalbėjo, jog „praėju-



Lenkijoje Kaliningrado pavadinimo jau nebeliko.

*Nuotrauka iš interneto*

sieji metai įžiebė rimtą viltį, kad šiuo klausimu bus galima konstruktyviai bendradarbiauti su visų lygių valdžia, - ir vietos, ir centro“. Taip sakydamas jis priminė, kad Rusijos Federacijos Dūma atmetė Karaliaučiaus srities Dūmos įstatymo projektą - uždrausta grąžinti užsienio kilmės istorinius pavadinimus šiame krašte.

J.Nuštajevas tada pranešė, kad kreipimasis dėl miesto pervardijimo ir jo šalininkų sąrašas nusiųsti Karaliaučiaus deputatams ir merui, UNESCO, Europos Tarybai (ET), ET Parlamentinei Asamblėjai ir Baltijos valstybėms. Prieš „Kaliningrado“ pervardijimą pasisakė kai kurie aukšti regiono bei federalinio lygio politikai, ir ši iniciatyva užgeso.

Priminsime, kad lietuvių kalboje Karaliaučiaus pavadinimas nuo XVI a. vartotas Mažosios ir Didžiosios Lietuvos lietuvių raštijoje. 1946 metais Sovietų Sąjunga miestą rusiškai pervadino Kaliningradu SSRS Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo pirmininko M. Kalinino garbei.

Agentūros BNS kalbinama

Klaipėdos universiteto profesorė Dalia Kiselūnaitė teigė, kad svarstant apie Kaliningrado miesto ir srities pavadinimų keitimą reikėtų kalbėti apie visus tos srities vietovardžius – negalima vienu keisti, kitų – ne.

Pasak jos, VLKK anksčiau yra priėmusi nutarimą, kad kalbant apie Karaliaučiaus kraštą rekomenduojama vartoti tradicinius lietuviškus vietovardžius – Karaliaučius, Tilžė, Įsrutis, Gumbinė, Tolminkiemis. Taip pat leidžiama kelio žen-

kluose rašyti du pavadinimus.

„Baltiški vietovardžiai – tiek lietuviškos, tiek vokiškos jų formos – tapo bent iš dalies istoriniais. Jų vartojimas atitinkamame istoriniame kontekste neginčytinas, jais pavadintos Lietuvos gyvenamųjų vietovių gatvės, įstaigos, organizacijos. Tačiau dabartinėje oficialioje vartosenoje jie gali, o kai kuriose srityse ir turi būti vartojami pagrečiui su transkribuotomis (ar transliteruotomis) oficialių rusiškų vietovardžių formomis“, – nurodo VLKK.

Siekdama, kad Karaliaučiaus krašto vietovardžiai būtų išsaugoti aktyvioje lietuviškoje vartosenoje, VLKK Karaliaučiaus krašto (Kaliningrado srities) lietuviškų tradicinių vietovardžių sąrašą patvirtino dar 1997 metais, jis paskelbtas leidinyje „Lietuviški tradiciniai vietovardžiai: Gudijos, Karaliaučiaus krašto, Latvijos ir Lenkijos“

Pasak komisijos, atvirkštinį, rusų-lietuvių tradicinių lietuviškų Karaliaučiaus krašto (Kaliningrado srities) vietovardžių sąrašą galima rasti jos interneto svetainėje.

Algis Vaškevičius



# Tilžės lietuviai keliavo į Šilutės kraštą

2023 m. balandžio 20 d. Lietuvos Respublikos konsulas Tilžėje (Sovetske) pakvietė konsulinės apygardos lietuvių bendruomenės narius sudalyvauti pažintinėje ekskursijoje į Šilutę, skirtoje paminėti Klaipėdos krašto prisijungimo prie Lietuvos 100 – mečio sukaktį.

Pažintis su Šilute prasidėjo apžiūrint išpūdingus Mažosios Lietuvos architektūros pastatus, menančius šio krašto istoriją. Įsimintina buvo pažintinė ekskursija po Hugo Šojaus muziejų, buvo apžiūrėtas visas dvaro kompleksas. Išpūdingas H. Šojaus dvaras yra vėlyvojo klasicizmo architektūros paminklas, lankytojas jame turi galimybę pamatyti daugiau nei 60 tūkstančių čia saugomų eksponatų, o pats muziejus buvo įkurtas XIX

a. pabaigoje, kai H. Šojus, susirūpinęs dėl pramonės revoliucijos naikinamų tradicijų ir verslų, savo dvare pradėjo kaupti etnografinę medžiagą ir jos palikimą. Pastate buvo saugomi ne tik surinkti Klaipėdos kraštui būdingi baldai, drabužiai bei audiniai, bet ir žemėlapiai, dokumentai, spaudiniai.

Ekskursijos metu buvo aplankytas Klaipėdos krašto prisijungimui prie Lietuvos paminėti skirtas paminklinis ženklas, pastatytas 1997 m. Šilutėje. Paminklas įamžino 1923 m. sausio 19 d. įvykių svarbą, jis skirtas susirinkusiam Šilutės Seimeliui prisiminti.

Toliau vykome į Rusnę. Rusnė – viena seniausių gyvenviečių Nemuno deltoje, įkurta XV a. ir vienintelis Lietuvos miestelis, esan-

tis saloje, garsus gamtos grožiu, paukščių įvairove bei pavasariniais potvyniais. Rusnė yra garsi ne tik savo kraštovaizdžiu ar išlikusia senąja medine architektūra – sala pagrįstai tituluojama skaniausios rūkytos žuvies sostine. Apsilankiusių Rusnėje širdis tirpdo išpūdingo grožio marinistiniai peizažai, o gaivaus pamario vėjo, pliuškančio vandens ir ošiančių pušynų ansamblis sukuria tiesiog svaiginantį gamtos paveikslą.

Tikimės, kad pažintinė ekskursija po Šilutės kraštą Tilžės lietuviams leis geriau pažinti ir suprasti Lietuvos istorijos įvykius, jos kultūrinės vertybes, papročius ir tradicijas.

*Lietuvos konsulato Tilžėje  
informacija ir nuotrauka*



Ekskursijos dalyviai prie H. Šojaus muziejaus Šilutėje.



# Dar pluoštelis minčių apie Kristijoną Donelaitį

Skaitydamas Kristijono Donelaičio kūrybą, kaip ir bet kokį kitą tekstą, kiekvienas suvokia jį taip, kaip liepia jo sąmonės struktūra, jo vidinis pasaulis. Kartais žmogus tai laiko savyje, kartais pasidalija su šeimos nariais, draugais ar atsiktiniais pašnekovais internetinėje svetainėje. Tačiau esama ir tokių keistuolių, kurie be paliovos kapstosi poetinėje Kristijono Donelaičio žemėje, o pastebėtas naujas platesnes ar siauresnes jos pagrindinio klodo ir greutinių sluoksnių atodangas aprašo popieriuje. Prie tokių priskirtina ir aš, į šią knygelę sudėjusi tai, ką esu linkusi aiškinti kitaip nei kiti, arba tai, kas ir mano pačios, ir kitų buvo praleista.

Nesutikdama su paplitusia nuomone, kad K. Donelaitis skelbė nuolankumo idėjas, stengiausi įrodyti, jog „Metai“ yra įvairiai pasireiškiančio, bet pastovaus maištingumo kupinas epas: jame lietuvininkų bendruomenė nepaiso daugelio karaliaus įsakymų, priešinasi nutautinimo politikai ir imigrantų įtakai, nekenčia visų svetimų valdininkų. Tai labai stipri, sakytume, akmeninio kietumo bendruomenė.

„Metuose“ regime vis tuos pa-



Naujosios knygos autorė prof. Dalia Dilytė

*Algio Vaškevičiaus nuotrauka*

čius jos narius: Pričkų, Selmą, Laurą, Krizą, Jekę, Enskį, Dočį, Plaučiūną, Slunkių, Paikžentį ir kitus. Jei skaitytojų galvose kartais atsiranda spėlionių, kad tuo pačiu vardu čia pavadinti keli asmenys (pvz., jei atrodo, jog senyvas Lauras filosofuoja, rymodamas ant lazdos, o jaunuolis Luras pagal seną rugiapjūtės pabaigtuvių paprotį velka mergas išmaudyti kūdroje, arba jei sudegus namams elgetauti išėjo ne tas Krizas, kuris čiauškėjo kaip lakštingala ar skundėsi tingia, bet valgia šeimyna, arba jei vienas Enskys yra pasiturintis valstietis, aktyvus bendruomenės narys, o kitas – Plaučiūno tarnas), tai tokią individualizavimo stoką turime laikyti ne kūrinio trūkumu, o teigiamybe – dėmeniu, rodan-

čiu bendruomenės tvirtumą: visi jos nariai yra labai panašūs vienas į kitą ar net tokie patys, jaunesni bendravardžiai ateityje užims senesniųjų vietą, ir Vyžlaukis išliks nepakitęs.

Šitaip ir pavieniai K. Donelaičio personažai, ir visa bendruomenė tampa paženklinanti pastovumo ir net amžinumo ženklai. Tokia bendruomenė aktyviai saugo savo kalbą, papročius ir nelinkusi pasiduoti naikinimui. Todėl drįsau pareikšti abejonių dėl kai kurių mokslininkų paskelbtos hipotezės, kad Donelaitis siekė „Metus“ išspausdinti. Mano nuomone, epas liko rankraštyje todėl, kad poetas suprato, jog aktyvų, kasdienio heroizmo reikalaujanti dvasinį priešinimasi svetimiems ir maištingą dvasią skelbiančio kūrinio publikacija užtrauktų jam rimtų pavojų.

Toliau stengiausi parodyti, jog ir maištingumu, ir kitaip pasireiškiančios energijos „Metams“ teikia būdinga vidinė dinamika. Nedaug dėmesio skirdamas daiktų spalvoms ir formoms, poetas labiausiai akcentuoja esminę pasaulio ir bet kokios egzistencijos ypatybę – niekad nesustojantį ir nesibaigiantį, žemėje ir padangėse vykstantį negyvosios ir gyvosios materijos judėjimą. Dėsninę Dievo duotų gyvybinių galių prasi-veržimą, judėjimą, veiklą, triumfą poetas vadina šventėmis. Įvairiais metų laikais tos galios pulsuoja nevienodai: ypač stiprios jos pavasarį ir vasarą, o žiemą apmiršta. Veiksmazodis „švesti“ K. Donelaičiui reiškia ne žiūrėjimą į šias gyvybingąsias jėgas iš šalies, o natūralų jų buvimą žmogaus viduje, ir visos gamtos, ir žmogaus stovėjimą amžinajame Laiko ir Egzistencijos rate, gyvenimą pagal Dievo nustatytą gamtos ritmą.

Gamtos ir žmonių gyvenimas vaizduojamas ir prancūzų poeto



markizo Jeano François de Saint-Lamberto (1716–1803 m.) poemoje „Metų laikai“ („Les saisons“), pasirodžiusioje 1769 m. Peržvelgus Sait-Lamberto poemą ir Donelaičio „Metus“, galima nurodyti kai kurių panašių dalykų: tai Saulės, tvarkančios keturių metų laikų kaitą, motyvas, pagarba valstiečių triūsui, socialinio teisingumo klausimai, Apšvietos epochai būdinga didaktinė nuostata, pasireiškianti įvairiais moraliniais ir dalykiniais pamokymais. Abu poetai pabrėžia, kad Visatos kūrėjas Dievas tvarko Žemės ir dangaus reiškinius, žmonių likimus, abu pagarbiai jį mini ir savo kūrinius baigia jam skirtomis maldomis.

Tačiau šie panašumai, matyt, yra atsiradę dėl tos pačios kaimo vaizdavimo temos, to paties laikmečio padiktuotų socialinių problemų ir estetiinių principų bendrumų, o kokių nors akivaizdžių tiesioginių duomenų, kad Donelaitis būtų sekęs ar mėgdžiojęs prancūzų poetą, įžvelgti sunku. Pagrindinis ir esminis abiejų kūrinių skirtumas yra autoriaus vaizdo kitoniškumas. Saint-Lamberto poemos pasakotojas yra kilmingųjų luomo vyras. Jis užjaučia vargstančius valstiečius, tačiau jis vis tiek lieka kitoks ir kitur, jo santykį su žemdirbiais galima apibūdinti ryšių „aš – jie“ (arba: „aš – jūs“) pozicija. Autorius yra tik išorinis stebėtojas. Pavasarį jis atvyko į kaimą ir užfikso savo daugelį jo gyvenimo vaizdų, vėlyvą rudenį išvyko į miestą, ten mėgaujasi menais, o į kaimą žvelgia iš tolo.

Donelaičio pasakotojas yra būrų bendruomenės žmogus, pavasarį su visais besidžiaugias atgimusia gam-



ta, vasarą sunkiai vargštąs, rudenį sueinąs su kitais kaimyniškai pasilinksinti. Jo „Metuose“ randame išsakytą tik poziciją „mes“. Skirtingas yra kūrinių adresatas. Prancūzų poetas, jau įžangoje pareiškęs, kad kūrinys skirtas kilmingiesiems, poemoje siekia atkreipti jų dėmesį į žemės ūkį, šlovina kaime gyvenančius dvarininkus, ragina uoliau rūpintis baudžiauninkais.

Donelaitis rašo savo lietuvininkams. Kaip valstiečių bendruomenės narys, jis ir liūdi, ir džiaugiasi kartu su visais. Autoriui nepaprastai rūpi tautinės savimonės reikalai, todėl jis pasako daug žodžių, skatinančių jos neprarasti. Išvardintieji abiejų kūrinių skirtumai rodytų, kad jeigu Donelaitis buvo susipažinęs su Saint-Lamberto poema, tai sąmoningai atsiribojo nuo jos esminės ašies, o kai kada gal net polemizavo su prancūzų poetu. Tad šis tyrimas dar sykį

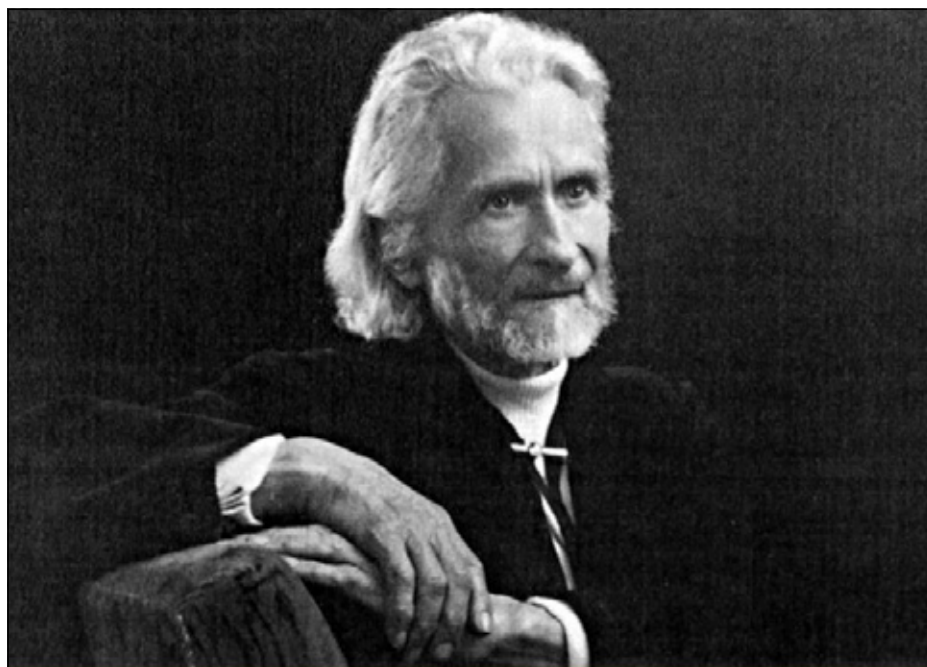
paliudija nepaprastą Donelaičio talento originalumą ir didybę.

Stiprus pagrindinis „Metų“ klodas negalėjo nesukurti ir nepaveikti kitų sluoksnių. Jo galios nulėmė ne tik amžiną Kristijono Donelaičio kūrybos gyvenimą, bet ir jos sklaidos procesą Lietuvoje ir svetur. Antroje knygos dalyje „Keletas Donelaičio kūrybos sklaidos dėmenų“ pirmiausia nagrinėjami du mažai žinomi šio poeto gerbėjų darbai Lietuvoje. Viename skyriuje išryškinama Donelaičio įtakoje sukurtu Juozo Balčikonio satyrinio epo vertė, o kitame aptariamas puikiai Franco Brenderio į lotynų kalbą išversta viena Donelaičio pasakėčia. Trečias skyrius skirtas „Metų“ vertimų į rusų kalbą ypatumams.

Turbūt mažiausiai dėmesio šiai knygelei skirs tie, kurie atokvėpio nuo darbų ir reikalų valandėlę išsitraukia ne telefoną, o K. Donelaičio „Metus“ ar pasakėčias. Jie elgsis teisingai, nes juk svarbiausia yra skaityti ne tai, kas rašoma apie didžiausią Lietuvos poetą, o jį patį, kadangi paprasti, nesudėtingi Donelaičio hegzametrai su neįmantriais gamtos bei lietuvininkų gyvenimo vaizdais, kaip ir visų klasikų kūryba, yra turtingi, neišsemiami, nes kalba apie amžinuosius dalykus ir pasako nepaprastai daug apie žmogaus vietą šioje žemėje, jo santykius su Dievu, su aplinka, su saviškiais ir svetimaisiais. O ši knygelė skirta tiems, kurie nori pasitikrinti, kaip jų nuomonės ir mintys sutampa su kitų ar kuo skiriasi, kurie trokšta sužinoti, kaip K. Donelaitį suvokia kiti.

Dalia Dilytė

# Naujai išleista ir Klaipėdoje pristatyta Vydūno knyga „KALĖJIMAS – LAISVĖJIMAS“



Kultūros renginių ciklo

## „VYDŪNAS - TAUTAI IR VALSTYBEI“

keturioliktasis renginys

### KALĖJIMAS - LAISVĖJIMAS

#### DALYVAUJA

KU rektorius prof. dr. Artūras Razbadauskas  
 Seimo narys Dainius Kėpenis  
 KU „Žemynos“ gimnazijos mokytoja Rita Podolankienė  
 Nacionalinės premijos laureatas režisierius Jonas Vaitkus  
 Režisierius, skaitovas Domininkas Malajavas  
 Etnologas Aleksandras Žarskus  
 KU prof. habil. dr. Algimantas Kirkutis  
 Vydūno draugijos giedotojai, vadovė Eglė Burkšalytė  
 KU „Žemynos“ gimnazijos mokinėliai

#### RENGINIO MODERATORIUS

Režisierius Juozas Ivanauskas

#### RENGINIO ORGANIZATORIAI

Klaipėdos universitetas Vydūno draugija

RENGINYS ĮVYKS 2023 M. BIRŽELIO 9 DIENA, 16 VAL.  
 RENGINIO VIETA - KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS,  
 STASIO VAITEKŪNO AULA, HERKAUS MANTO G. 84.

Naujas knygos leidimas palydėtas turiningu renginiu.

Naujai išleista bei Klaipėdos universitete, Stasio Vaitekūno auloje, birželio 9 dieną buvo pristatyta Vilhelmo Storosto-Vydūno knyga „KALĖJIMAS – LAISVĖJIMAS“. Pasak pratarinės autorių Tomo Staniko ir Aleksandro

Žarskaus, tai yra vienintelis Vydūno kūrinys, skirtas savo asmeniškų patirčių aprašymui.

Nors šioje knygoje yra daug autobiografinių duomenų, ją labiau tiktų pavadinti Vydūno asmenybės raidos, jos laisvėjimo iš gyvenimo

priememos, apžvalga. Vydūnas joje atskleidžia savo vidinius vyksmus, savo visą gyvenimą trukusį šviesėjimo ir laisvėjimo kelią.

Vydūno pavyzdys kiekvieną siekiantį save pažinti ir augti kviečia savo viduje kilti į slėpingąjį esmiškumą. Rašydamas šią knygą Vydūnas ir išsako viltį, kad skaitydamas tai ne vienas bus raginamas aukštyn pažvelgti.

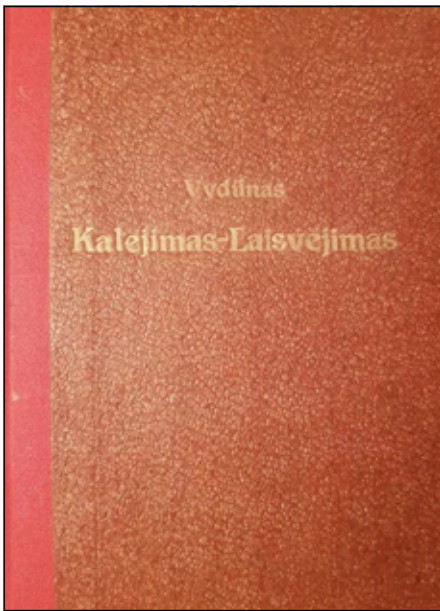
"Vis iš naujo prisiminkime, kad šviesus žmogus jau vienu savo buvimu teigiamai veikia kitus žmones, kad gali šviesėti, gerėti, nors tai ir ilgiau trukėtų, ir jie visokiais įtarimais apdrabstytų šviesųjį. Bet kurs nesirūpina savo žmogiškėjimu ir dar pats save labai brangi, tas kitų negerbiamas, vis liksis savo patirčių žaislu", – rašo jis šioje knygoje.

Skyrelyje „Vidinės patirtys“ Vydūnas rašo: „Pradėjau numanyti visą kalėjimą ne kaip savo būklę ir ne kaip mūrinį pastatą, o kaip visokių žmonių gyvumo sambūrį. Buvo kartais, tarsi jį visą patirčiau, viską regėčiau ir girdėčiau, kažkaip patekęs į jų gyvumo vidų. Vis dėlto maniau pagaunąs visa savo juslėmis.

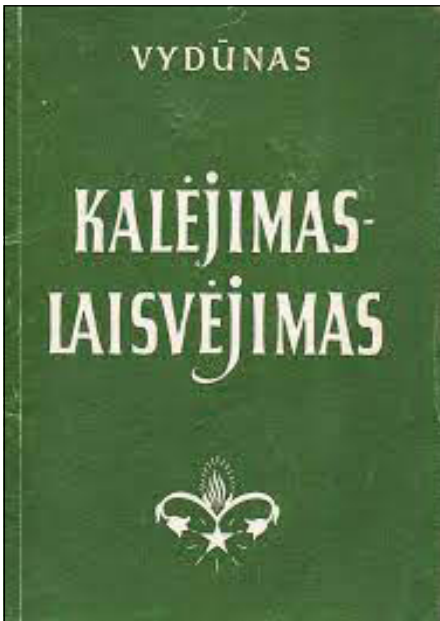
Buvo man kartais lyg girdėčiau, kaip vieni ar kiti sau tyliai ir ramiai, kiti giliai alsuodami miega, vėl kaip vienas kitam kažką į ausį pašnibžda, kitas sau užia dėl savo lemties, dar kitas gulėdamas dejuoja, kitas knarkia, kažkas kartkarčiais garsiai sukeikia, o kai kas kartoja maldos žodžius.

Ypačiai iš apačios, kur moteros kalėjo, su dūsavimais tyliai kilo graudžios maldelės. Atrodė, lyg aš





Pirmą kartą knyga pasirodė 1947 metais (viršuje), o šiemet išleistas naujas knygos leidimas.



su visu tų žmonių gyvumu būčiau sutapęs su jų nelabumu, jų atgailavimu, jų nusilenkimu ir su jų pažadais”.

Ši 72 puslapių knyga pirmą kartą buvo išleista 1947 metais Vokietijoje, Detmolde Lietuvos tautinio sąjūdžio lėšomis. Dabar ją perleido Vydūno draugija.

„Buvau ir esu žinomas lietuviškumo gyvintoju ir gaivintoju. O tai tūlų nuomone tikriausias nusikaltimas...“, – yra rašęs Vydūnas.

**DŽ informacija**

## Netekome Mažosios Lietuvos bičiulio, kraštotyrininko Albino Vaičiūno

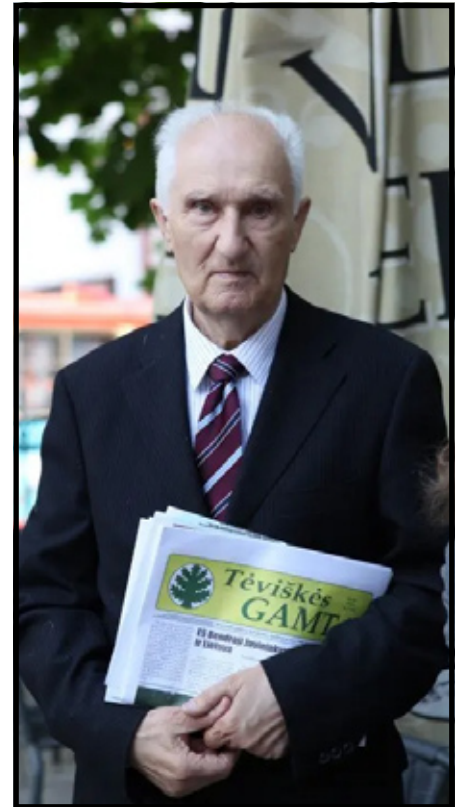
Birželio 9-ąją netekome lietuvių kultūros istoriko, spaudos darbuotojo, kraštotyrininko, ištikimo Mažosios Lietuvos bičiulio, pasipriešinimo sovietiniam okupaciniam režimui dalyvio Albino Vaičiūno (1933-2023).

A. Vaičiūnas gimė Gegužiuose Šakių rajone. Mokydamasis Kriūkų gimnazijoje 1950 m. kartu su kitais įkūrė pasipriešinimo organizaciją – Lietuvos jaunimo vyčių sąjungą. 1951 metais jis buvo suimtas, nuteistas 25 metams kalėti ir 5 metams tremties; kalintas Vorkutos lageriuose. 1956-ųjų pradžioje grįžo į Lietuvą. 1961 m. baigė Vilniaus prekybos technikumą (studijuoti Vilniaus universitete neleista), vėliau Vilniaus universitete studijavo ekonomiką.

1961–1964 m. dirbo Vilniaus turistų klube, Respublikinėje turizmo taryboje. 1964–1993 m. buvo Vilniaus centrinio (jungtinio) knygyno direktoriaus pavaduotojas, 1993–1994 m. – direktorius, 1994–2001 metais vadovavo B. Grincevičiūtės memorialinio buto muziejui “Beatričės namai”.

1970 m. su Romualdu Šalūga įsteigė Martyno Mažvydo bibliofilų klubą (iki 1977 m. – Vilniaus knygos bičiulių klubas). Nuo 1989 m. jis buvo Vilniaus zanavykų bendrijos, nuo 1993 m. – Prano Vaičiūno draugijos pirmininkas.

Paskelbė straipsnių apie Sūdavo krašto istoriją, jo žymius žmones, išleido nemažai knygų. 1996 metais buvo apdovanotas Gedimino ordino medaliu, 2005 m. Lenkijos ambasada už nuopelnus plėtojant kultūrinius Lietuvos ir



Lenkijos ryšius apdovanojo Lenkijos Respublikos Aukso kryžiaus ordinu, 2008 m. apdovanotas Marijampolės Garbės piliečio ženklu ir medaliu „Už nuopelnus Vilniui ir Tautai“. Jam buvo suteiktas Šakių rajono garbės piliečio vardas.

Pr. Vaičiūno draugijos pirmininkas organizavo mokytojo Petro Dumčiaus, Lietuvos kariuomenės kapeliono Jono Vyšniausko, valstybės veikėjo Stasio Šilingo, vaikų literatūros klasiko Vytauto Tamulaičio, poetės Gražinos Tulauskaitės ir kt. atminimo įamžinimą, poeto Prano Lemberto perlaidojimą gimtinėje. Jis daug metų domėjosi ir Mažosios Lietuvos istorija, rašė straipsnius apie ją.

Birželio 14-ąją A. Vaičiūnas palaidotas Ilguvos kaimo kapinėse.

**DŽ informacija**



